Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 ЙИЛ 12 ФЕВРАЛЬ СЕШАНБА № 30
ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЙ 1411 ЙИЛ РАЖАБ, 28-КУН ШАМСИЙ 1369 ЙИЛ ДАЛВ, 25-КУН

1991 йил 1 январда таваллуд топган

НАРХИ ОВУНАЧИГА 7 ТИЙИН. СОТУВДА 10 ТИЙИН.

СССР ПРЕЗИДЕНТИНИНГ БАЁНОТИ

Форс кўрфазидаги воқеалар тобора ташвишли ва фожиали тус олмоқда. Сўнгги ўн йилликлардаги энг катта уруш ғилдираги тобора тез айланаяпти. Қурбонлар сони, шу жумладан тинч аҳоли орасида кўпайиб бормоқда. Ҳарбий ҳаракатлар ҳозирдаёқ жуда катта моддий зарар етказди. Бутун-бутун мамлакатлар — аввал Қувайт, энди Ироқ, кейинчалик эҳтимол, бошқа давлатлар фалокатли вайронгарчилик хавфи остида қолмоқда. Жуда кўп миқдордаги нефтнинг Форс кўрфазига оқизиб юборилганлиги ғоят оғир экология кулфатига айланиши мумкин.

Совет раҳбарлиги БМТ хавфсизлик кенгашининг қарорларига ўзининг мутлақо содиқлигини яна бир бор тасдиқлайди, бу қарорларда кўпчилик мамлакатларнинг иродаси ва халқларнинг умиди акс эттан, улар тажовузкорликни, бегоналар ҳудудлари ва табиат бойликларига кўз олайтиришни истисно этади.

Бироқ ҳарбий операцияларнинг мантиқи ҳарбий ҳаракатларнинг туси бу қарорларда белгилаб берилган мандатдан ташқарига чиқиш хавфини туғдирмоқда.

Уруш доирасини кенгайтириб, унга Исроил ва бошқа давлатларни тортишга, шу йўл билан қуролли можарога яна бир вайрон этувчи тус беришга — Араб-Исроил можароси тусини беришга иғвогарона уринишлар ҳам фавқулодда хавфлидир.

Сиёсий даражадаги айрим баёнотларга ва нуфузли оммавий ахборот воситаларининг чиқишларига қараганда, можаронинг ҳар икки томонда турган одамларни оммавий қирғин қуролларини қўлланиш ва бунга йўл қўйиш мумкинлиги тўғрисидаги фикрга кўниктирмоқчи бўлишаяпти. Агар оммавий қирғин қуроллари қўлланилса, бутун жаҳон сиёсати, бутун жаҳон ҳамжамияти илдизигача ларзага келган бўлур эди.

Шу уруш муносабати билан воқеаларнинг ривожланиши совет жамиятида, мамлакат раҳбарлигида тобора кўпроқ ташвиш уйғотмоқда, бунинг устига уруш олови Совет Иттифоқи чегараларининг ёнгинасида ловилламоқда.

Тарихий масъулият, соғлом фикр, инсонпарварлик бир хулосани — хавфсизлик кенгашининг қарорлари асосида можарони сиёсий йўл билан бартараф этишнинг барча воситаларини ишга солишни тақозо этмоқда.

Ҳозирги танг пайтда мен Ироқ Президентига очиқ мурожаат қилиб, унинг мамлакати учун нималар мезонга солинганлигини яна бир чамалаб кўришга ва можарони тинч йўл билан ишончли ва адолатли бартараф этиш йўлига ўтишга имкон берадиган реализмни намоён этишга чақираман. Президент Ҳусайн билан учрашиш учун ўз шахсий вакилимни дарҳол Бағдодга юбораман.

Биз шу тарзда ҳаракат қилиб, араб ва бошқа мусулмон давлатлари билан, Европа ва Осиёдаги мамлакатлар билан, аввало Америка Қўшма Штатлари билан, БМТ хавфсизлик кенгашининг барча доимий аъзолари билан биргаликда ва бир қаторда уруш вазиятидан тезроқ чиқишга ёрдам берибгина қолмай, шу билан бирга бутун жаҳон учун муҳим аҳамиятга молик бўлган ушбу минтақада хавфсизлик мустаҳкам ва тенг ҳуқуқли системасини тайёрлашга киришишни хоҳлаймиз. Ушбу система мазкур жараёнда, аввало шу ерда жойлашган давлатларнинг ҳал қилувчи мавқеига эга бўлган ҳолда. Араб-Исроил можаросини, Фаластин муаммосини бартараф этишни ўз ичига олади, албатта. Урушдан кейинги тузилмада Ироқ муносиб жой олиши керак, юз берган воқеалар учун Ироқ халқи жавобгар бўла олмайди, у ҳамдардликка, раҳм-шафқатга ва мададга лойиқдир.

Такрор айтаман: Яқин ва Ўрта Шарқда тинчлик ўрнатиш учун кўрфаздаги уруш оловини мумкин қадар тезроқ ўчириш керак. Бу ҳозирги пайтда энг асосий ишдир.

М. ГОРБАЧЕВ.
1991 йил 9 февраль.

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Президентининг ФАРМОНИ

«ЁНҒИНДАГИ ЖАСОРАТИ УЧУН» МЕДАЛИ БИЛАН МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА

Ёнғин пайтида одамларни қутқариш ва давлат мулкини асраб қолиш чоғидаги мардлиги, фидокорлиги ва моҳирлик билан ҳаракат қилгани учун СССР Олий Кенгаши номидан қуйидагилар «Ёнғиндаги жасорати учун» медали билан мукофотлансин:

Отажонов Шавкат — Хива қурилиш-монтаж бошқармаси ишбошиси, Хоразм вилояти

Батчаев Абрек Русланович — сержант, ҳарбий қисм катта механик-ҳайдовчиси

Бухаров Сергей Алекович — лейтенант, ҳарбий қисм взвод командири

Верешчагин Андрей Викторович — кичик сержант, ҳарбий қисм бўлим командири

Запорожец Александр Витальевич — катта лейтенант, ҳарбий қисм рота командири

Иброҳимов Мақсуд Абдуҳамитович — ҳарбийлаштирилган ўт ўчириш қисми бошлиғининг ўринбосари, Қашқадарё вилояти

Каримов Шуҳрат Ухтамович — кичик сержант, ҳарбий қисмнинг катта механик-ҳайдовчиси

Мед Сергей Витальевич — Қашқадарё вилоят ижроия комитети ички ишлар бошқармаси ёнғиндан сақлаш бўлими ўт ўчириш раҳбарининг катта ёрдамчиси

Родимов Александр Геннадьевич — капитан, ҳарбий қисм рота командири

Солиҳов Мўминжон Абровович — Гулистон ёғ-экстракция заводи мой идишлари хўжалиги бошлиғи, Сирдарё вилояти

Сахаров Илья Юрьевич — оддий аскар, ҳарбий қисм ҳайдовчи-токари

Тошхўжаев Ваҳоб Аббосович — лейтенант, ҳарбий қисм взвод командири

Утепкалиев Насипкали Зинеагабиденович — оддий аскар, ҳарбий қисм катта механик-ҳайдовчиси

Ҳалимов Роберт Ягмифлюнович — ҳарбийлаштирилган мустақил ўт ўчириш қисмининг ҳайдовчиси, Қашқадарё вилояти

Шевцов Владимир Александрович — кичик сержант, ҳарбий қисм бўлим командири

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикалари Президенти

И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1991 йил 8 февраль.

МЕРОСИ БАРҲАЁТДИР

Алишер Навоийнинг эзгу истаги ушалди. Асрлар оша янгидан-янги авлодлар буюк мутафаккирнинг ижодий мероси олдида таъзим қилмоқда. Унинг асарларида қарор топган олижаноб идеаллар бизнинг замондошларимизга, ер куррасининг турли жойларида яшовчи, эзгулик, озодлик, адолат тушунчаларини қадрловчи одамларга яқин ва тушунарлидир. Ўтмишдаги ажойиб инсонпарвар шоир асарларининг долзарблиги ҳамда давримиз билан ҳамоҳанглиги ҳозир, Ўзбекистонда Навоий туғилган кунининг 550 йиллиги кенг нишонланаётган пайтда айниқса яққол сезилиб турибди.

Тошкентнинг Навоий кўчасида шоир хотирасига ўрнатилган ёдгорлик сари буюк сўз устаси туғилган кунда одамлар оқиб кела бошлади. Тўпланганлар кўз ўнгида шеърият боғининг қайта тикланган майдони намоён бўлди. 1948 йилдаёқ ҳайкалтарош Н. Дитрих бунёд этган ёдгорликнинг ўзи янада улуғворлик касб этиб, ана шу янгиланган майдоннинг марказидан жой олди. Республика пойтахти жамоатчилигининг, ижодий уюшмаларнинг вакиллари, фан ва маданият арбоблари, талабалар, мактаб ўқувчилари ўзбек халқи ўғлонига ўз миннатдорчиликларини ва меҳрларини билдирдилар. Ёдгорлик пойига кўплаб гуллар қўйилди.

Гуллар қўйиш маросимида Ўзбекистон ССР Президенти И. А. Каримов, Ўзбекистон ССР вице-президенти Ш. Р. Мирсаидов, Республика Олий Кенгашининг раиси М. Иброҳимов иштирок этдилар.

Кейин шу ернинг ўзида митинг-мушоира бўлиб ўтди. Уни Ўзбекистон ССР Президентлик кенгашининг аъзоси, республика Вазирлар маҳкамаси раисининг ўринбосари Э. Самандаров очди. Шоирлар Шукурулло, Абдулла Орипов, Хосият Бобомуродова, филология фанлари доктори А. Ҳайитметова Навоий ҳақида сўзладилар. Шаҳримиз меҳмонлари — москвалик Владимир Солоухин, киевлик Грицко, бокулик Юсуф Ҳасанбек Навоийга бағишланган ўз шеърларини ўқиб бердилар.

Кечқурун буюк шоир номи берилган Ўзбекистон ССР катта театрида Алишер Навоийга бағишланган байрам концерти бўлиб ўтди.

Содиқ МАҲКАМ олган сурат.

Ғазаллардан гулдаста

Алишер Навоий ижодига бўлган қизиқиш ниҳоятда катта ва у кун сайин ортиб бораяпти. Буни Тошкент шаҳридаги 110-мактабда ўтказилган навоийхонлик яна бир бор тасдиқлади.

Филология фанлари доктори А. Рустамов Навоий ҳаётининг номаълум саҳифалари тўғрисида болаларга гапириб берди. Шоирлардан Мирза Кенжабек билан Замира Эгамбердиева ўзларининг Навоийга бағишланган шеърлардан ўқиб бердилар. Мактабда ўтказилган бу кеча ўқувчилар тайёрлаган ғазаллар гулдастаси билан ниҳоясига етди. Энг қизиғи шундаки, мазкур учрашувга болаларнинг ўзлари шеър танладилар — бунинг учун улар узоқ вақт кутубхонада бўлишларига, музейларга боришларига тўғри келди.

(ЎзТАГ).

ЁДЛАБ ОЛИНГ

ЖОНИМДОҒИ «ЖИМ» ИККИ «ДОЛ»ИНГҒА ФИДО,
АНДИН СУНГ «АЛИФ» ТОЗА НИҲОЛИНГҒА ФИДО,
«НУН»И ДОҒИ АНБАРИН ҲИЛОЛИНГҒА ФИДО,
ҚОЛҒОН ИКИ НУҚТА ИККИ ХОЛИНГҒА ФИДО.

СССР Журналистлар уюшмаси VII съездининг СССР Президентига, СССР Олий Кенгашига, иттифоқдош республикаларнинг Олий Кенгашларига МУРОЖААТИ

СССР Журналистлар съезди сўз ва матбуот эркинлигини иқтисодий ва ҳуқуқий ҳимоя қилишни таъминлаш зарурлигини таъкидлайди, эътиборни журналистларнинг касб билан боғлиқ ва гражданлик ҳуқуқлари бузилаётганлигига қаратади.

Съезд қуйидагиларни таклиф этади:

— таҳририят ва журналистлар уюшмаларининг даромадлари солиқ солишдан озод қилинсин, шу йўл билан янги иқтисодий шароитда оммавий ахборот воситалари омон қолиши таъминлансин;

— журналистлар учун пенсиялар, вақтинча меҳнат қобилиятини йўқотганлик учун ва отпускаларга тўловлар миқдорининг чекланиши бекор қилинсин, улар муаллифлик гонорари ҳисобга олиниб белгилансин;

— амалдаги қонунлар журналистларнинг касби билан боғлиқ қонуний фаолиятга тўсқинлик қилганлик, уларга маънавий ва мулкий зарар етказганлик, ўз касб вазифаларини бажариш чоғида уларнинг ҳаёти ва саломатлигига, шаъни ва қадр-қимматига тажовуз қилганлик учун жиноий ва маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги нормалар билан тўлдирилсин.

Съезд «Матбуот ва бошқа оммавий ахборот воситалари тўғрисида»ги СССР Қонунига оғишмай риоя қилишни таъминлаш зарур, деб ҳисоблайди, бу қонун сўз эркинлиги камситилишига қарши, шунингдек бу эркинликни суиистеъмол қилишга қарши ишончли кафолат бўлиши керак.

Ўн иккинчи чақириқ Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши навбатдан ташқари тўртинчи сессиясининг очилиши тўғрисида

Ўн иккинчи чақириқ Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг навбатдан ташқари тўртинчи сессияси 1991 йил 14 февраль соат 10 да Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети мажлислар залида очилади.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ДИҚҚАТИГА

Ўзбекистон ССР халқ депутатлари 13 февраль куни эрталаб соат 10 дан 19 га қадар Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши раёсатида рўйхатга олинадилар.

Куррамизнинг қайноқ нуқталарида

ФОРС ФОЖИАСИ

Эрталаб ишга келсам, идорамизнинг эшикоғаси саломаликдан сўнг саволга тутиб қолди:

— Охири уруш бошланибди-да, домла. Буёғи нима бўлади?

— Кўпам ташвиш чекаверманг. Нари борса икки-уч кундан кейин тинчиб қолса керак, — тасалли берган бўлдим унга.

Афсуски, кароматим тўғри чиқмади. Ҳанузга қадар ўша эшикоғаси навбатчилик қилган куни идорага хижолат билан қадам қўяман. Гапининг очиғи, адашган ёлғиз мен эмасман. Кўпчилик Ироққа қарши бошланган урушнинг бу қадар чўзилиб кетишини кутмаган эди. Сабаби — ҳаммамиз тинчлик ва хотиржамлик бўлишини истагандик, дастлабки отишмалар, бомбардимон қилишлар шунчаки дўқ-пўписа, бир-бирини чўчитишдир эҳтимол, деб ўйлагандик. Аммо уруш росмана авж олиб кетди. Биринчи кунданоқ дастлабки асирлар, қурбонлар, бедарак йўқолганлар, уриб туширилган самолётлар, ёндирилган техника ва ҳоказолар ҳисоби очилди, бундай рақамлар тобора катталашиб бормоқда. Уруш ўз номи билан уруш, ҳамма қоидалари амалда бўлади.

Мана, салкам бир ойдан буён Форс кўрфазида қирғинбаротлик — қон тўкилаяпти. Ҳар нарсанинг ибтидоси ва интиҳоси бор, дейдилар. Аммо афсус ва надоматлар бўлсинким, кўпмиллатли кучларнинг Ироққа қарши урушининг ибтидоси маълуму интиҳосидан дарак йўқ. Бу қонли можарога қачон чек қўйилишини ҳеч ким билмайди.

Нимадан бошланди ўзи? Ироқ-Эрон уруши саккиз йил давом этганидан хабарингиз бор, албатта. Саддам Ҳусайн давлатига бу жуда қимматга тушди: бошдан оёғигача қарзга ботди. Баъзи маълумотларга қараганда, Ироқ чет мамлакатлардан 70 миллиард (шундан қоқ ярми Қувайтдан) қарз бўлиб қолган, унинг иқтисодиёти оркага қараб кета бошлаган. Бу орада араб дунёсининг асосий бойлиги — нефть жанжали келиб чиқди. Гап шундаки, Саддам Ҳусайн Қувайтни ана шу хом ашё нархини пасайтирганликда айблади, бунинг устига чегарадаги Румейла конидан нефть қазиб олаётгани учун 2,4 миллиард доллар товон тўлашни талаб этди. Бундан ташқари амир Жобир ас-Сабоҳ олдига Ироқ Форс кўрфазига бемалол чиқиши учун Варба ва Бубиян оролларини ижарага бериш шартини қўйди.

Аввалига араб давлатларида Саддам Ҳусайнга хайрихоҳлик сезилиб турди, унинг талабларига тушуниш билан қарадилар. Ҳатто Қувайт ҳам нефть қазишни камайтириш, Румейла учун эса товон тўлашга рози эканлигини билдирди. Бироқ Саддам Ҳусайн нефтни экспорт қилувчи давлатларга тазйиқ ўтказишни давом эттираверди, Қувайт чегарасига қўшинлар тўплай бошлади ва ўтган йилнинг 2 августида тўсатдан ҳужум қилиб, бор-йўғи 20 минг кишидан ташкил топган қўшинли бу мамлакатни босиб олди. Мана шу номақбул саъй-ҳаракат араб дунёсидаги нефтдан манфаатдор барча давлат бошлиқларининг тинчини бузиб, саросимага солиб қўйди. Натижада тарафкашлик бошланди, ўртада катта бойлик бор эмасми, зудлик билан чоралар кўришга мажбур этди.

Энди воқеалар ривожининг таҳлили шундан далолат берадики, агар Ироққа қарши уюшган коалиция аъзолари босиқлик билан иш кўришганида, етти ўлчаб бир кесишганида, Форс кўрфазидаги танг вазият тинч ҳал этилган, қон тўкилишининг олди олинган бўларди. Аммо куч ишлатиш, Саддам Ҳусайннинг танобини тортиб қўйишга қарор қилинди. Америка Қўшма Штатлари бундай номақбул сиёсатнинг ташаббускори ва илҳомчиси бўлди. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош ассамблеяси (АҚШ, СССР, Англия, Хитой, Франция) декабрь ойида махсус қарор қабул қилиб, Ироқдан 15 январга қадар Қувайтни бўшатиб қўйишни талаб этди. Аммо Саддам Ҳусайн пинагини бузмади. Шу тариқа ҳар икки томондан бўлажак урушга тайёргарлик кўрила бошланди.

Тўртинчи ҳафтадирки, жаҳон жамоатчилиги ташвиш ва таҳликада яшамоқда. Форс кўрфазидаги уруш ҳамон давом этаяпти, кўламлари кенгайиб бораяпти. АҚШнинг Саддам Ҳусайнни узоғи билан уч-тўрт кунда тиз чўктириш ва Қувайтни озод қилиш режаси пуч бўлиб чиқди. Жанг жабҳасидан олинаётган хабарлар бир-биридан даҳшатли.

Ассошиэйтед Пресс агентлигининг хабар беришича, ўтган шанба куни ўн тўрт нафар Ироқ ҳарбий хизматчиси, жумладан ўн офицери Саудия Арабистонида Америка бўлинмаларига асир тушган. Умуман уруш бошланганидан буён тўққиз юздан зиёд аскар ва офицер кўпмиллатли кучлар томонига ўтган. Ироқнинг жанг майдонларидаги талофати 15 минг кишига етди.

«Саҳродаги довул» операциясига раҳбарлик қилаётган Америка ҳарбийлари ҳозирча қуруқликдан бўладиган ҳужумни тўхтатиб туриш, бир ой мобайнида ҳаводан бомба ташлаш йўли билан Ироқнинг республика гвардияси ва асосий кучларига жиддий зарба бериш ниятида эканликларини айтишди. Бу орада Саддам Ҳусайн ҳам қараб тургани йўқ. Унинг қўшинлари Исроилни, Саудия Арабистони шаҳарларини ракеталар билан ўқтин-ўқтин бомбардимон қилишаяпти. Хуллас, хатарли кунлар ҳали олдинда.

АҚШ мудофаа вазири Р. Чейни ва қуролли кучлар штаблари бошлиқлари комитетининг раиси К. Пауэлл Саудия Арабистонига келиб, икки кун мобайнида жангоҳдаги вазиятни синчиклаб ўргандилар, кўпмиллатли кучлар қўмондони генерал Н. Шварцкопф, коалициядаги қўшинларнинг қўмондонлари, шунингдек Саудия Арабистони қироли Фаҳд ва Қувайт амири Жобир ас-Сабоҳ билан урушнинг боришини муҳокама қилдилар. Р. Чейни Эр-Риёдда ўтказилган матбуот конференциясида ҳарбий ҳаракатлар бошланганидан буён кўпмиллатли кучларнинг жанговар операциялари режа асосида бораётгани, пировард мақсадга эришишда муваффақият келтираётганини алоҳида таъкидлади. Унинг сўзларига қараганда, ялпи ракета ва бомба зарбалари берилиши натижасида Ироқнинг ядро комплекслари йўқ қилинган, кимёвий ва биологик қуроллар яратиладиган корхоналар ҳамда лабораториялар вайрона бўлган.

Ниҳояси кўринмайдиган бу уруш ғоят хатарли тус олаётганидан барча тинчликсевар ва тараққийпарвар кучлар ғоят ташвиш тортмоқдалар. СССР Президенти М. С. Горбачевнинг 9 февраль куни берган баёноти ҳам ана шундай безовталик руҳи билан суғорилган. Давлатимиз бошлиғи Форс кўрфазида тобора алангаланиб бораётган ўтни иложи борича тезроқ ўчириш, Яқин ва Ўрта Шарқда тинчлик ўрнатиш учун Совет Иттифоқи ҳамма чораларни кўришга тайёр эканлигини, президент Ҳусайн билан учрашувга ўзининг шахсий вакилини юбораётганини айтди.

Араб дунёсида авжига чиқаётган уруш ҳаракатлари совет кишиларининг шусиз ҳам етарли ташвишига таҳлика қўшди. «Халқ сўзи» рўзномаси таҳририятига муштарийлардан ҳар куни ўнлаб мактублар, шошилинчномалар келмоқда.

«Ироққа нисбатан бўлаётган босқинчилик урушини дарҳол тўхтатиш учун давлатимиз раҳбарлари қўлларидан келган ҳамма чораларни кўришлари керак. Беҳуда қон тўкишга асло йўл қўйиб бўлмайди», — деб ёзади **Бухоро вилоятининг Қизилтепа шаҳрида истиқомат қилувчи Малика Ашурова. Фарғона районидаги Миндон қишлоғида яшовчи шахсий пенсионер Абдуқаюм Нурматовнинг** қалби титраб ёзган сатрларини локайд ўқиб бўлмайди. Мана ўша мактубдан бир парча: «Минг бир кеча» эртакларида жозибали қилиб куйланган гўзал ўлкалар океанорти ва овруполиклар томонидан вайрон қилинмоқда. Мусулмон дунёси, араб олами ғайрилар оёғи остида топталмоқда, неча асрлардан буён бешикаст турган тарихий ёдгорликлар — масжидлар, мадрасалар, муқаддас қабристонлар ўзгалар зўравонлигидан харобага айланмоқда». **Оққўрғон районидаги Султон Сегизбоев номли давлат хўжалигидан Маъмурбек Рустамов, Оқдарё районидан уруш ва меҳнат фахрийси Шодиқул Назаров ва бошқалар** ҳам ана шундай мазмунда дил сўзларини изҳор этишган.

Буёғи нима бўлади? Айтиш қийин. На у томон, на бу томон ён бергиси йўқ. Тўғри, босқинчилик урушини энг аввал бошлаган Саддам Ҳусайнни ҳеч ким оқламайди. Аммо Ироққа қарши бирлашган кучлар жазолашнинг қон тўкиладиган йўлини танлаб нимага эга бўлдилар? Одамлар, тинч аҳоли ўлаяпти, жаннатмакон кўрфазни энди таниб бўлмайди, бу минтақа экологик ҳалокат ёқасига келиб қолди. С. Ҳусайн кўпмиллатли кучларнинг уруш ҳаракатларини кенгайтиришга қаратилган ёвуз режаларига қарши яна қандай жавоб юришлари ўйлаб қўйганини ким билади дейсиз! Бироқ у охиригача олишуви тайин. Кимёвий, биологик қуроллар ишга туширилса нима бўлади? Форс кўрфази фожиасида фақат Саддам Ҳусайнни айблаш, учқундан алангага кўтарилгани учун бутун масъулиятни унинг зиммасига юклаш ва ўз навбатида жаноб Бушни оқлаш адолатдан эмас. Бунинг учун дахлдор барча томонлар гуноҳкор.

...Уруш эса ҳамон давом этаяпти. Бири биридан мудҳиш, бири биридан даҳшатли хабарлар келиб турибди. Мен эса кароматим ушалмаганидан идорамиз эшикоғаси олдида хижолатдаман.

Т. МИРҲОДИЕВ,
«Халқ сўзи» рўзномасининг халқаро ҳаёт бўлими муҳаррири.

Муаммо ва ечим

ДАВОСИ ҲАМ ЎЗИДА

Жумҳуриятимизнинг экин майдонлари неча йиллар давомида муттасил ишлатилди, селитра ва бошқа сунъий ўғитлар билан тўйдирилди. Бу ҳам етмагандай ер, инсон ва атроф муҳити учун ўта хавфли бўлган турли пестициду гербицидлар билан бешафқат заҳарланди. Еримиз беморга айланди.

Ушбу мақолада биз табиий минералдан чарчаган, касалланган, табиий озуқаларга муҳтож ерларимизни даволашда кенг миқёсда фойдаланишнинг самарадорлиги ҳақида икки оғиз сўз юритмоқчи эдик.

Кейинги пайтларда матбуот саҳифаларида куюнчак деҳқонлар ва қишлоқ хўжалиги мутахассисларнинг ташвишли мақолалари ҳамда жумҳурият ҳукуматининг белгилаган чора-тадбирлари босилиб чиққанлиги бежиз эмас. Уларни ўқиб, биз геологлар: «Ернинг касали нимада?», «Деҳқонларимизга қандай ёрдам берсак экан?» деган саволлар устида бош қотирадиган бўлдик. Чунки ернинг, айниқса экин экиладиган майдонларнинг минерал-моддий таркиби, ҳосилни ошириш учун керакли кимёвий унсурларнинг тури, миқдори, хусусиятларини аниқлаш нафақат агроном ва кимёгар ёки тупроқшуносга хос ташвиш бўлмай, балки биз геолог-олимлар учун ҳам, оз бўлса-да, бурч ҳисобланади. Айниқса, жумҳуриятимиз мустақиллиги эълон қилингандан кейин ҳар биримизнинг бу соҳадаги масъулиятимиз янада ортди.

Ҳурматли академигимиз М. Муҳаммаджонов таъбири билан айтганда, «ер хўрланди ва зўрланди». Кимёгар олимларимизнинг муболағаларига қараганда, ер сунъий дори-дармонлар билан шу қадар тўйинтирилганки, энди у «аллергия» дардига мубтало бўлган. Бу — аччиқ ҳақиқат. Чунки ҳаддан зиёд дорилаш оқибатида ҳосилдор ерлар оғир хасталаниб, мадорсизланди, шу қадар чарчадики, ҳатто деҳқоннинг ўзини ҳам боқиш қобилиятини йўқотди. Бемор ерни даволаш, соғайтириб, табиий ҳосилдорлигини оширишда ўзбек деҳқонига кўмакдош бўла оладиган табиий фойдали қазилмалар, безарар агрономик аҳамиятга молик минерал ўғитлар мавжуд.

Улар битмас-туганмас қўр-қутга эга ҳолда жумҳуриятимиз заминида беркиниб ётибди.

Маълумки, серқуёш ва сахий ўлкамиз замини мураккаб геологик тузилиши, тоғ жинсларининг ранг-баранглиги, улардан таркиб топган фойдали қазилмаларнинг мўл-кўллиги, қазиб олишнинг қулайлиги ва бошқа ажойиб кўрсаткичлари билан дунёнинг кўпгина ўлкаларидан яққол ажралиб туради. Диёримиздаги 447,4 минг квадрат километрга тенг ер майдонининг қарийб 75 фоизи мезозой ва кайнозой эраларининг оҳактош, гилтош, қумтош, ош тузи, гипс-ангидрит ва бошқа таркибдаги чўкинди жинсларидан иборат. Бир неча метр қалинликдаги гилтош ва гилсимон карбонат қатламлари ўша қадим замоннинг ботқоқлик, бутазор, ўрмонзор дельталари, кўл ва денгиз қирғоқларида ҳосил бўлган. Шу боисдан улар ўсимлик ривожи учун ниҳоятда зарур органик модда ва микроэлементларга бой. Ҳозир мазкур қатламлар кенг тарқалган майдонлар пасттекислик ва адир ландшафтлигидан иборат. 25 фоиз майдонни тоғлиқ ерлар эгаллаган бўлиб, у қадимий протерозой ва палеозой (300 миллион йилдан 2,5 миллиард йилгача) ёшига мансуб ўта мураккаб (метаморфик) чўкинди, магматик тоғ жинсларидан тузилган. Ана шу қадимий қаттиқ тоғ жинсларининг ажойиб сифат ва хусусиятлари жаҳоннинг аксарият кончилари эътиборини қозонган. Бу, дунё миқёсидаги аҳамият ва қимматта молик соф олтин (туб ва сочма ҳолида), кумуш, мис, қўрғошин, рух, манзарали тошлар (гранит, мармартош) ва бошқалардир.

Чўкинди тоғ жинсларида сочма олтин, радиактив элементлар, фосфорит, калийга бой глауконит қуми, дентонит, монтмориллонит, магнийга бой палигорскит гиллари, чиннибоп каолин, кварц қуми, кўмир, нефть, табиий газ, соф олтингугурт, ош тузи, калий тузи, табиий селитра ва бошқа турдаги қазилма бойликлар кўп топилган.

Шуни айтиш керакки, пахта ва бошқа техника экинлари, мева, сабзавот ҳосилдорлигини оширишда чўкинди жинслардан пайдо бўлган ана шу минерал хом ашёларнинг аксарияти деҳқонларимизга арзон, беминнат кўмакдош бўлиб хизмат қилади. Одатда кўп қўлланиладиган фосфорит минерал тоғ жинсидан ташқари ҳали ҳеч қачон ишлатилмаган янги агрономик маъданлар сирасига бентонит гили, палигорскит гили, калий ва темир моддасига бой табиий глауконит (глауко — юнонча, кўк маъносида, яъни кўктош) қуми киради. Бундан бошқа яна улкан ҳажмда у ер-бу ерда тоғ шаклида уйиб ташланган кўмир ва бошқа конларнинг чиқиндилари, органик моддага ниҳоятда бой қорамтир гилтош—сланец формациялари деҳқонларимиз ташрифини сабрсизлик билан кутиб ётибди.

Шу чоққача ҳали ҳеч қаерда фойдаланилмаган (анъанавий) фойдали қазилмаларнинг ҳар бир янги тури, тоифаси, мутахассисларнинг тажрибалари ва ҳисоб-китобларига қараганда, пахта ҳосилдорлигини гектар бошига 2—9 центнер, шоли ҳосилини 5 центнер, сабзавот-резавор экинлари ҳосилдорлигини 2—3 баробар ошириши мумкин экан. Балиқчилик, паррандачилик ва чорвачилик соҳаларида бентонит гилини озуқага қўшимча сифатида ишлатилса, олинадиган фойда анча ошади. Чорва моллари ва паррандаларнинг саломатлиги яхшиланиб, вазни ортади. Бунда гўшт сифатининг яхшиланиши, тухумнинг катта бўлиши Тошкент вилоятнинг иккита махсус паррандачилик фабрикасида ўтказилган тажрибалар асосида аниқланган. Йилига бир неча юз минг сўм нақд фойда олинган.

Фарғона ва Қорақалпоғистоннинг айрим хўжаликлари ерларида бентонит ва глауконитлардан фойдаланиш натижасида экинларнинг касалликка ва сувсизликка бардошлилиги ошган, тупроқ таркиби яхшиланган.

Фақат пахта ҳосилдорлигини оширишдан (қўшимча ҳосил гектарига 2—3 центнердан деб олганимизда ҳам) олинадиган нақд фойда йилига (район ёки зона миқёсида) юз минглаб, миллионлаб сўмни ташкил қилади. Бентонит ва глауконит комплексидаги минерал ўғитдан экинларни суғориш даврида фойдаланилганда сув камида 15—20 фоиз тежалишини инобатга олсак, унда бу фойфа миқдори яна бир неча бор ортиши турган гап.

И. ҲАМРОБОЕВ,
геология ва геофизика институти директори, Ўзбекистон ССР Фанлар академияси академиги, Ленин мукофоти соҳиби,

М. ЭГАМБЕРДИЕВ,
геология ва минералогия фанлари доктори, СССР ерости бойликларини разведка қилиш аълочиси.

СССР ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИДА

Иттифоқдош ва мухтор республикалар ҳукуматларининг, халқ депутатлари ўлка ва вилоят советлари ижроия комитетларининг, шунингдек бир қанча ишлаб чиқариш жамоалари ва айрим фуқароларнинг мурожаатлари муносабати билан СССР вазирлар маҳкамаси СССР ҳудудида вақтни ҳисоблаш масалаларини кўриб чиқди.

Вақтни ҳисоблашни тартибга солиш мақсадида СССР ягона вақт ва эталон частоталар давлат комиссиясининг «СССР ҳудудида вақтни ҳисоблаш тартиби тўғрисида» СССР вазирлар кенгаши 1980 йил 24 октябрда қабул қилган қарорда кўзда тутилган йил давомида мунтазам амал қилаётган минтақаларда қўлланиладиган вақтни бир соат оширишни («декрет» соатини) 1991 йил март ойининг сўнгги якшанба кунида бекор қилиш тўғрисидаги таклифи қабул этилди.

Мазкур қарорнинг биринчи банди биринчи абзацини қуйидаги таҳрирда баён этишга қарор қилинди:

«Белгилаб қўйилсинки, СССР ҳудудида вақтни ҳисоблашнинг қуйидаги тартиби амал қилади: ҳар йили март ойининг сўнгги якшанбасида соат 2 да соат миллари қўшимча равишда 1 соат олдинга сурилган («ёзги» вақт) ва сентябрь ойининг сўнгги якшанбасида соат 3 да 1 соат орқага сурилган минтақа вақти амал қилади».

Қозоғистон ССР, Қирғизистон ССР, Тожикистон ССР, Туркманистон ССР ва Ўзбекистон ССР ҳудудида «ёзги» вақтга ўтмаслик ҳам мумкин.

Ўзбекистон ССР ва Туркманистон ССР ҳукуматларининг ушбу республикалар ҳудудида 5 соат минтақасини ўрнатиш тўғрисидаги таклифлари, шунингдек СССР ягона вақт ва эталон частоталар давлат комиссиясининг Коми АССР ва Ненец мухтор округи ҳудудларида 3 соат минтақасини ҳамда Красноярск ўлкасининг бутун ҳудудида 6 соат минтақасини қўллаш тўғрисидаги таклифи қабул қилинди.

СССР ягона вақт ва эталон частоталар давлат комиссиясига манфаатдор ташкилотлар билан келишиб, республикалар, ўлкалар ва вилоятларнинг 1991 йилда «ёзги» вақтга ўтиши тартибини белгилаш топширилди. СССР вазирликларига ва идораларига, иттифоқдош ва мухтор республикаларнинг ҳукуматларига, халқ депутатлари ўлка ва вилоят советларининг ижроия комитетларига мазкур комиссия томонидан белгиланган тартибга мувофиқ равишда вақтни ҳисоблаш учун зарур тадбирларни ўз вақтида ишлаб чиқиш ва бажаришни таъминлаш таклиф этилди.

(ТАСС).

Атроф муҳити муҳофазаси

ЎЗБЕКИСТОНЛИК ЧЕРНОБИЛЧИЛАР

1986 йил 26 апрелга ўтар кечаси содир бўлган ўша машъум фожиа Киев шаҳридан юзлаб, минглаб чақирим йироқдаги кишилар тақдирига ҳам дахл қилди. Олис Чернобилдаги бу портлаш кўплаб шаҳарларда, жумладан Ўзбекистонда ҳам акс садо бера бошлади. Жумҳуриятимиздан армия хизматига бораётган ёки ҳарбий комиссариатнинг фавқулодда чақириғи билан юқори радиацияли жойларда ишлаб келганлар қанчадан-қанча.

Ҳа, Ўзбекистонда ҳам энди «оқибатларини тугатиш»да иштирок этганларни кўплаб учратиш мумкин. Уларнинг ана шу воқеалар ҳақидаги дардли саргузаштларини тинглаб юракларинг эзилиб кетади.

— Дастлаб «Сизлар Молдовага, зилзиладан вайрон бўлган жойларни тиклаш учун бораяпсизлар», дейишди. Биз эса ишондик. Кейин билсак, Чернобил АЭСига олиб кетишаётган экан. Айримлар қочишга улгуришди. Бироқ, уларни тутиб келиб, фуқаролик бурчи, ҳарбий қасамини эслатиб, қайтадан вагонга тиқдилар.

— Шикастланган реакторга олиб борувчи йўлакда ишладим. Бор-йўқ ҳимоя воситамиз бурнимиз учига қўндириб қўйилган докапахта эди. Ҳар сменада беш минутдан ишлаймиз. Ортиғи мумкин эмас. Айримлар кўпроқ ишласак кўпроқ тўлашмасмикан, деб қизиқиб қолишди. Қўшимча ишланган ҳар беш минутга 70 сўмдан берилишини эшитиб, кўпчилик 20 минутдан қоладиган бўлди. Зум ўтмаёқ, уларнинг ранги жавҳарилимдай сарғая бошлади. Бугун ўшаларнинг аксарияти ҳаётдан кўз юмдилар.

Юмушларни реактив тезликда, югуриб-елиб бажарар эдик. Ишдан кейин кийимларимиз радиацияси текширилар, лозим бўлса ташлаб юбориб, ўрнига янгисини беришарди. Бора-бора дозиметрлар кўрсаткичини биздан яшира бошлашди. Қанча уринишмасин, олган радиациямиз ҳужжатларга камайтириб қайд этилаётганини билиб турар эдик.

— Уйга қайтиб келгач, пиянista одамдай довдираб юрдим. Қандай касалга чалинганимни билмас эдим. Бироқ, икки ойлар ўтгач, билина бошлади. Бошим оғриб, аъзои-баданим бўшашиб, асабларим қақшар, мушакларим тортишиб оғрир эди. Шаҳримизда дардимни тушунадиган шифокор топилмади. Ҳарбий комиссариатдагилар эса, нима ҳам қилардик, дегандай қўл силтаб қўя қолишарди. Тошкентда онкология ва радиология институти борлигини ўзим суриштириб билдим. Мени кўздан кечирган профессор диагноз қўйди: «лептоменингит».

Салимжон. У ота-оналари, қариндош-уруғлари билан хайрлашиб, зудлик билан ҳарбий комиссариатга етиб келганда, бу ерда собиқ ҳарбийлар йиғилишган эди.

— Наҳотки Афғонистон! — деган совуқ фикр ўтди унинг миясидан.

— У ёққамас шекилли, — ғўлдиради кимдир. — У ёқлардан одамларни олиб чиқишаяпти...

Кейин медицина кўриги. Албатта, ҳамма соғ деб топилди. Жўнаш арафасида шундай дейишди:

— Сизлар Чернобиль фожиаси оқибатларини тугатишга ихтиёрий равишда отландингиз. Атомчилар учун янги шаҳарча қурасизлар. Славутич деб аталади у.

— Кўп ўтмай Чернобилга келиб тушдик, — дея ҳасрат билан эслайди ўша кунлар ҳақида, Салимжон. — Бизларни учинчи реакторга юборишди. У ерда мен ўз бригадам билан реактор томидаги қорақоғозларни алмаштирдим.

Салимжон бир неча ойдан кейин, обдон нурланиб, уйига қайтди. Энди унинг боши тез-тез айланар, иситмаси кўтарилар эди. Шифокорлар олдин ачиниб, бош чайқашди: қалқонсимон безингиз шишибди. Кейин, эса юпатишди: Ўрта осиёликларга хос касаллик бу.

Аслида шундаймиди? Унда нима учун Салимжон билан Чернобилда бўлганларнинг бари соғлиғи кундан-кунга ёмонлашиб бораётганидан нолишади? Улардан қанчасининг турмуши бузилиб кетди. Шу пайтгача «ух» демаган кишилар энди тез-тез касаллик варақаси билан юради.

Кўпларининг асаб торлари узилиб кетар даражада ёмонлашиб қолган. Буларнинг ҳаммаси ана шу учинчи блок томида бурнига докапахта қўндириб, вақт билан ҳисоблашмай ишлашнинг касри эди.

Энди нима қилиш керак? «Оқибатларни тугатиш»да иштирок этган ўзбекистонликлар соғлиғини тиклаш, ҳаётини сақлаб қолиш учун қандай чоралар кўрмоқ зарур? Тезлик билан бирлашишимиз, бир-биримизни суяб, ҳолимиздан хабар оладиган жамият тузишимиз лозим, деган қарорга келишди, чернобилчилар. Шундай қилиб, Тошкентда «Чернобил ишчилари» жамияти тузилди. Жамиятнинг асосий мақсади — жабрланганларга малакали тиббий ёрдам кўрсатиш, иқтисодий-юридик жиҳатдан ҳимояланишларида ёрдам бериш.

Жумҳуриятимиздаги Чернобиль қатнашчилари касаллигини зудлик билан аниқлаш, саломатлигини тиклашга ихтисослаштирилган марказ барпо этиш, уни замонавий асбоб-ускуналар, малакали мутахассислар билан таъминлаш муҳим ҳаётий заруратдир. Улар Иттифоқ Вазирлар Кенгаши ва Касаба уюшмалари кенгашининг Чернобиль АЭСидаги фалокат оқибатларини тугатишда иштирок этган шахсларга тиббий ёрдам кўрсатиш, уларнинг ижтимоий жиҳатдан таъминланишини яхшилаш ҳақидаги, Иттифоқ Олий Кенгашининг Чернобилдаги фалокатларга доир қарорларини зўр мамнуният билан қарши олдилар.

Жумҳуриятимиз Вазирлар Кенгаши Ўзбекистон ССР соғлиқни сақлаш вазирлигига қарашли тўртинчи бошқармани тугатиш ҳақидаги қарорида ҳам атом электр станцияси жабрдийдаларига тиббий хизмат кўрсатишни яхшилаш ҳақида алоҳида айтиб ўтилган. Ўзбекистонлик «чернобилчилар» ҳам фақат тиббий ёрдам олиш билан чегараланиб қолмасдан, Иттифоқ Вазирлар Кенгашининг 1990 йил 31 мартдаги қарорида кўзда тутилган имтиёзлардан ҳам тўла фойдаланишларига кенг имкониятлар яратилишини истардик.

Тўғрисини айтиш керак, кўп жойларда маҳаллий ҳукумат раҳбарларидан мадад тилаб келган ана шундай кишиларга ҳар доим ҳам кўмак берилмаяпти. Зеро, бундай кишилар уй-жой билан биринчи навбатда таъминланишга, камёб моллар, устамасиз ссуда, курорт ва санаторийларга имтиёзли йўлланмалар олишга ҳақлидирлар.

Яқинда мен Киев, Запорожец, Николаев вилоятларида бўлиб қайтдим. Гомелда менга ҳувиллаб қолган, тириклик аломатларини йўқотган қишлоқларни кўрсатишди. Тахта қоқиб қўйилган эшик ва деразалар. Ёввойи ўтлар қуршаган боғлар...

Яна бир муаммога эътиборингизни жалб этишни истардим. Бу Украина, Белоруссия жумҳуриятлари, Брянск ва бошқа вилоятлардан Ўзбекистонга озиқ-овқат маҳсулотлари келтириш масаласидир. Юқорида номлари қаламга олинган жойларда нурланиш юқори бўлишига қарамай, аҳоли ҳамон яшаб, меҳнат қилмоқда, маҳсулот етиштирмоқда. Ўша кунлари радиодан Могилев вилояти деҳқонлари ҳар гектар ердан 32 центнердан буғдой йиғиштириб олишгани ҳақида хабар берилди. Бироқ, диктор шу ҳосилдан қанчаси нурланишдан заҳарланганлиги ҳақида лом-мим демади. Йиғим-терим эса ҳали давом этарди.

Шу ўринда ҳақли бир савол туғилади: радиация юқори бўлган жойларда қишлоқ хўжалиги ва бошқа озиқ-овқат маҳсулотлари етиштириш қачон тўхтатилади?! Бу егуликларнинг кишилар саломатлигига зиёни нафақат Белоруссия ва Украина жумҳуриятлари, балки Ўзбекистонликлар учун ҳам хавфлидир. Чунки ана шулардан оз бўлса-да, бир қисми юртимизга келиб қолмаслигига ким кафолат бера олади?

Ғ. ҒАФУРОВ.

ЛИТВАДА ЎТКАЗИЛГАН ЖАМОАТЧИЛИК ФИКРИНИ СЎРАБ БИЛИШ НАТИЖАЛАРИ

Тунда Вильнюсда журналистлар билан ўтказилган учрашувда республика сайлов комиссияси Литва аҳолиси фикрини сўраб билишнинг дастлабки натижаларини эълон қилди. Сўраб билишда овоз бериш ҳуқуқига эга бўлган аҳолининг 84 фоизидан кўпроғи иштирок этди. Бюллетенлардаги «Сиз Литва давлати мустақил демократик республика бўлишини истайсизми!», — деган саволга сўраб билишда иштирок этганларнинг 90 фоизидан кўпроғи «ҳа» деб жавоб берди. Республика аҳолиси фикрини сўраб билишнинг расмий якунлари 12 февралда эълон қилиниши кутилмоқда.

Маълумки, СССР Президентининг «Литва ССР Олий Кенгашининг республика аҳолиси фикрини сўраб билиш тўғрисидаги 1991 йил 16 ва 18 январдаги қарорлари ҳақида»ги фармони билан мазкур тадбир ҳуқуқий жиҳатдан асоссиз, деб топилган ҳамда «СССР Олий Кенгашининг ССР Иттифоқини сақлаб қолиш масаласи хусусида СССР референдуми ўтказиш тўғрисидаги» қарори республикада бажарилишига тўсқинлик қилишга уриниш» деб баҳоланган эди.

Баъзи мустақил социологлар мазкур жамоатчилик фикрини сўраб билиш олдидан таъкидлаганларидек, бюллетенда берилган саволга амалда рад жавоб бериб бўлмасди — тобе нодемократик республикада яшашни ким ҳам истарди! Ўшанда социологик сўраб билиш иқтисодий, сиёсий тусдаги, тарихан қарор топган алоқаларни узиш билан боғлиқ масалалар ечимининг ўрнини боса олмаслиги таъкидланган эди.

(ТАСС).

ҚАСБИМ — МЕНИНГ ФАХРИМ

Ҳар бир инсон ҳаётда ўз ўрнини топа билиши лозим. Қанчалик барвақт аниқ ва тўғри йўл танланилса, шунча яхши. Ҳалол меҳнати, хушхулқ ва жонкуярлиги билан жамоада ҳурмат қозонаётган ёшларни Тошкент экскаватор заводида кўплаб учратиш мумкин. Улардан бири механика участкаси ишчиси Орифжон Тошмуродовдир. Деталларга ҳамиша сифатли ишлов беришга интилувчи бу йигит касбдошларидан ўз ёрдамини сира аямайди. Унинг ҳозирданоқ бир неча шогирдлари бор.

— Мен ўз касбим билан фахрланаман, — дейди Орифжон. — Ҳозирги кунларда қанчадан-қанча ёшлар йўлдан тойиниб, жиноятлар содир этишаётгани ҳеч кимга сир эмас. Шуларни ўйларканман, шогирду тенгдошларимга: «Биз тўғри ва пок йўлни танлаганмиз, ишларимиз баракали бўлаверсин йигитлар», дегим келади.

Маъмур НАЗАР.

СУРАТДА: О. Тошмуродов (чапда) шогирди Акрам Наримонов билан.

Муаллиф суратга олган.

Инсон ва қонун

ҚОЗИ ЭГНИДА ОҚ РИДО БЎЛСА...

Атай сизга озор беришса-ю, тағин яна ўша тахлит «адашибмиз чоғи» дея узр сўраган бўлишса, додингизни кимга айтасиз, кимга? Мен эса бундай қисматни рақибимгаям раво кўрмасдим.

Агар ўша инсон эртадан қора кечгача терга ботиб раҳбарларнинг югурдаги, буйруқларнинг ижрочисига айланиб қолган бўлса-чи? Ана у, қора курсида ўтирибди, тавбасига таянган... Ишонмайсизми? Нега жимсиз? Томошабин бўлиш нақадар оғир-а... Аммо қисмат, аянчли тақдир баёни сизни оммавий руҳий фалажлик деҳқондан олимгача, фозилдан раҳбаргача барини сеҳрлаб, қўл-оёқли ва ўз турмушидан ризоли забонсиз асирларга айлантириб қўйган ғаройиб юртга етаклаб кетади. Бу не синоат, шак-шамойили, қонун-қоидаси борми унинг? — дея ҳайратга тушманг. Балки бу тўғрида сўзсиз итоатгўйлиги учун юқоридан мақтов эшитган, кейин эса худди шу ҳозиржавоблиги боис ҳибсхонага тушган одамлар аллақачон қайта-қайта соатлаб ўйлаган, ўйига етолмай тонг орттиришгандир...

«Қашқадарё вилоят судининг 1988 йил 28 октябридаги ҳукми билан Нормурод Аллаёров ЎзССР ЖКнинг 119^1, 149^1, 153-моддаларининг 3-қисми, 149, ва 155-моддаларда назарда тутилган жиноятлар йиғиндиси билан ЎзССР ЖКнинг 42-моддасига асосан мол-мулки мусодара қилиниб, 3 йилу 12 кунга, Шоғдор Жомуродов 2 йилу 10 ой 24 кунга, Холиқ Раҳмонов, Ёқуб Холиёровлар 3 йилга озодликдан маҳрум қилиниб, ҳукм ижроси 2 йилга кечиктирилган. Шунингдек, Исомиддин Сулаймонов 2 йил 7 ой 22 кун озодликдан маҳрум қилиниб, жазони ўтаган ҳисобланган...»

Во дариғ, ўша давр оммавий тутқунликка солиш, тергов планини ошириб бажариш сиёсати нақадар соз ишлаган-а!

Суд залидан чиқиб кетаётган айбдор одамга кўзингиз тушганми, кузатганмисиз? Унинг ортида қолаётган оиласи, болаларини-чи? Нормурод, Шоғдор, Ёқубжон акаларнинг 9 нафардан, Холиқ аканинг 3 нафар, Исомиддин аканинг 10 нафар фарзанди ўша куни вилоят қозихонасидан қон йиғлаб чиқиб кетишган... Ўшанда «Қўй, ўғлим, йиғлама, бу қора кунлар ўтиб кетар, буларнинг бариси сенга сабоқ бўлғуси», дея юпатган саховатли одам, бош силагувчи бир инсон топилдимикин? Ҳа, дейиш мушкул. Ота бегона юртда, болалар қаровсиз. Онаизор гўдаклар тарбияси билан шуғуллансинми ё пул топсин? Бор-будини очофатдак ёпирилган тергов гуруҳи тортиб олди. Она содда, болалар содда. Улар ҳали ҳам «Ҳамма нарса болалар ва оналар учун» деган гапга ишонишади, ишонишади-ю, тирикчилик дея далага чиқиб кетишади. Аслида айбдор улар эмас, ўлим тўшагида ётган бобомизни далага кўтариб чиққан, ташвиқот учун суратга туширган, катта хирмондан каромат қилган биз — ЎЗИМИЗ айбдормиз...

«1983 йил пахта йиғим-терими даврида «Восход» совхози директори Аллаёров, бош ҳисобчи Шомурод, кассир Раҳмонов пахта топширувчи вакил Холиёровлар режани бажариш учун қалбаки ҳужжатлар асосида 53.005 сўмни олишиб, шундан 48.180 сўмини Чироқчи район пахта тозалаш заводининг 2-зона танловчиси Бекназаровга беришади. Эвазига совхоз учун 236.752 кг пахтани қўшиб ёздиришиб, 4.825 сўмни ўртада совуриб юборишади.

Аллаёров, Жомуродов, Сулаймонов ва Холиёровлар ўз хизмат вазифаларини суиистеъмол қилиб, 1982—1984 йилларда аҳолидан ҳар бир килограмм тирик вазни 4,5 сўм бўлган қорамолларни сотиб олиб, давлатга 2 сўму 88 тийиндан топширишади. Шу тариқа хўжаликка жами 245 бош қорамолдан 189.350 сўм миқдорида зарар етказилади. Холиёров эса аҳолидан 240.728 дона тухумни 14 тийиндан олиб, давлатга 7 тийиндан топширган, зарар 16.850 сўмни ташкил этади. Ва ниҳоят, Жомуродов, Сулаймонов ва Раҳмоновлар 1.200 сўмлик емхашакни сотиб олиб, натижада хўжалик жамғармасига 1.200 сўм зарар етказади...»

Хўш, кечагина ҳамманинг назарига тушган, оқ-қорани таниган одамлар қилаётган ишларининг оқибатини ўйлашмаганми? Ҳуқуқий органларнинг одамлари уларни қўрқитиб-буюриб «Ҳамма шунақа қиляпти, биз бор, бардам бўл» дейишгач, бола-чақаси, қолаверса обрў-эътиборини ўйлаган одам учун орқага чекиниш жуда мушкул эди. Лекин йиллар давомида уларни шубҳа-гумонлар, ҳавотирлар тарк этмагани тайин. Охир-оқибат воқеалар ривожи суд залига, бутун Иттифоққа машҳур бўлиб кетган тергов хулосалари ила қамоқхона остоналарига улашиб кетди.

Қонунларимиз жилов кимнинг, қайси ғоянинг измида бўлса ўша тарафга эгилишини фақат биз эмас, ҳатто гўдагининг исмини қўйишга улгурмай ҳибсхонага тушган «маҳбус» ҳам яхши тушунади. Сиз унга қонуннинг муқаддас ва одиллигидан сўзламанг.

...Жумҳурият Олий суди судлов ҳайъатининг 1990 йил 26 октябрдаги ажримида юқоридаги судланганлар қўшиб ёзишда фирқа ва шўро раҳбарларининг тазйиқи остида, ғаразли шахсий мақсадларсиз иштирок этганликлари алоҳида таъкидланади. Шунингдек, вилоят суди ҳукмида кўрсатилган Аллаёров ва бошқалардан «Восход» совхози фойдасига 85.571 сўмни ундириш ҳамда бу пуллар пахта, гўшт, тухум режаларини бажариш учун сарфланганн, яъни судланганлар томонидан ўзлаштирилмаганлиги туфайли бекор қилинди.

Умумий ишни ўрганиб чиққач, ЎзССР ЖПКнинг 353-моддасига кўра Олий суднинг жиноят ишлари бўйича судлов коллегияси мана бундай ажрим чиқарди:

«...Қашқадарё вилоят судининг 1988 йил 28 ноябрь кунидаги Аллаёров Нормурод, Жомуродов Шоғдор, Холиёров Ёқуб, Раҳмонов Холиқ ва Сулаймонов Исомиддинларга нисбатан чиқарган ҳукми бекор қилиниб, уларнинг ҳаракатларида жиноят таркиби бўлмаганлиги учун ҳаракатдан тўхтатилсин...»

Ажримни ўқиб тугатгач, енгил тин олдим. Хайрият, ана бир гуруҳ чироқчилик одамларнинг умидлари ижобат, йўллари оқ бўлибди. Ҳечдан кўра кеч-да. Қора кунлар ортда қолди... Энди уларнинг ўғил-қизини ҳеч ким «пораҳўрнинг боласи» деёлмас, балки бошқа юртдагилар ҳам камсита олмаслар.

Мен эса қозиларимизнинг эгнида оппоқ ридони кўргим келади. Улар холис бўлишсин, сиёсатдан, сўзбозликдан нари турсинлар...

Абдунаби ЭРГАШ ўғли.

«Халқ сўзи» ижобати

ЯНА СОЛИҚ ҲАҚИДА

Республика Молия вазирлиги Ўзбекистон ССР халқ депутати Тоиба Тўлаганова ва иқтисод фанлари номзоди Фарҳод Рўзиевнинг «Халқ сўзи» рўзномасида босилган «Солиқ» мақоласини чуқур ўрганиб чиқди.

Айтиш керакки, вазирликда «Ер солиғи тўғрисида», «Ўзбекистон ССР фуқароларидан ва СССРнинг бошқа жумҳуриятлари фуқароларидан, ажнабий фуқаролардан ҳамда фуқаролиги бўлмаган шахслардан олинадиган даромад солиғи тўғрисида», «Бирлашмалар, корхоналар ва ташкилотлардан олинадиган солиқлар тўғрисида» қонун лойиҳалари ишлаб чиқилган. Бу лойиҳалар амалдаги иттифоқ қонунларининг ижобий ва салбий томонлари ҳисобга олинган ҳолда, ташкилотлар, корхоналар, фуқароларнинг Президентимизга, Олий Кенгашга, Вазирлар маҳкамаси ва Молия вазирлигига юборган таклифлари, фикр-мулоҳазалари асосида, маҳаллий шароитимизни назарда тутиб ишлаб чиқилган. Бунда молия ва солиқ идораларининг мутахассислари фаол иштирок этишди. Лойиҳалар вазирлик ҳайъатида бир неча бор муҳокамадан ўтказилиб маъқуллангач Олий Кенгашнинг режа ва бюджет-молия масалалари бўйича комитети томонидан халқ депутатлари, идоралар раҳбарлари, мутахассислари, олимлар, илмий ходимлардан тузилган ишчи гуруҳлар муҳокамасига юборилди. Ҳужжатлар уларнинг таҳлилидан бир неча бор ўтказилгандан кейин ўзгаришлар, тўлдиришлар, қўшимчалар киритилган ҳолда комитетнинг кенгайтирилган мажлиси муҳокамага қўйилди ва 1990 йил 28—30 ноябрь кунлари қараб чиқилди. Мажлисда Олий Кенгашнинг 4 комитети раислари, 6 комитет раисларининг муовинлари, режа ва бюджет-молия масалалари бўйича комитет аъзолари, халқ депутатлари, район ва қишлоқ шўролар вакиллари, шунингдек 40 дан ортиқ идоралар, бирлашмалар, корхоналарнинг мутахассислари (шу жумладан илмий муассасалар ходимлари) иштирок этдилар.

Муҳокамаларда фақатгина фуқаролардан олинадиган даромад солиғи тўғрисидаги қонун лойиҳасининг ўзига 45 дан ортиқ қўшимча, ўзгартириш, тўлдиришлар таклиф этилдики, улардан 17 таси қабул қилинди.

«Мақола муаллифлари лойиҳа ишлаб чиқилган қарийб ярим йил давомида Молия вазирлигига ва лойиҳа муаллифларига бирор марта солиқ масалалари бўйича фикр-мулоҳаза билдиришмаган, ишчи гуруҳлари, кенгайтирилган мажлис муҳокамаларида бирор марта қатнашмаганликларини ҳам айтиш керак.

Муаллифлар қонун лойиҳаларини, айниқса, фуқаролардан олинадиган даромад солиғи тўғрисидаги қонун лойиҳасини таҳлил қилишда хатоликларга йўл қўйишган. Бундан ташқари, даромад солиғи тартиботини тубдан қайта қуриш бўйича солиқ ислоҳотини ўтказиш режалари ҳисобга олинган эмас. Ҳурматли муаллифларимиз қонунни кучга киритиш ҳақидаги Олий Кенгаш қарори лойиҳасига бир назар ташласалар, ўзлари киритган таклифлар айнан ҳисобга олинганлигига иқрор бўлардилар.

Сўзимнинг далили учун қуйидагиларни келтираман.

1. Иттифоқ қонуни 34 моддадан, бизнинг қонун лойиҳамиз 27 моддадан иборат. Бу, моддалар ўз-ўзидан қўшиб юборилди, деган гап эмас. Мақола муаллифлари қонуннинг 98 фоизида айнан иттифоқ қонунидаги моддалар такрорланади деб, эҳтимол моддаларнинг номларини ҳисоблаган бўлсалар ажаб эмас. Аслида эса 11 модда ҳақиқатан ҳам такрорланади, булардан 6 таси ажнабий фуқаролардан олинадиган даромад солиғи тўғрисида. Ҳозирча бу 6 модда бошқача бўлиши мумкин эмас, чунки республикамиз мустақил давлат бўлиб иттифоқдан ажралиб чиққанича йўқ.

9 моддага қўшимчалар, ўзгаришлар, тўлдиришлар киритилган. 7 модда эса (булар энг асосий моддалар) иттифоқ қонуни моддаларидан кескин фарқ қилади ва шунинг натижасида лойиҳамиз бўйича даромад солиғи олиш тартиби ҳамда шакли бутунлай ўзгаради.

2. Солиқ миқдорлари муҳокамалар чоғида қизғин баҳсларга сабаб бўлди. Молия вазирлиги томонидан Олий Кенгаш комитетига турли миқдордаги ставкалар ҳам (альтернатив) берилган эди. Жумладан, солиқ солинмайдиган йиллик даромадни 1.800 сўмгача (ойига 150 сўм) белгилаш тўғрисида ҳам таклиф киритилганди.

Солиқ миқдори тўғрисида. Аввваламбор лойиҳада кўрсатилган миқдорлар шундайлигича қолади дейиш мумкин эмас. Олий Кенгаш комитети ҳамда Вазирлар маҳкамасининг кўрсатмасига мувофиқ бу масалани қайта кўриб чиқиш давом эттирилди ва қонуннинг сўнгги лойиҳасига биноан солиқ солинмайдиган даромад миқдорини 150 сўмга эмас, балки 200 сўмгача кўтариш лозим деб топилди. 201 сўмдан 250 сўмгача эса камайтирилган миқдорларда солиқ солиниши назарда тутилди. Умуман солиқ миқдорлари қайта кўриб чиқилди ва қарийб 4 миллион аҳолининг моддий аҳволини яхшилашга шароит яратилди.

Лойиҳамиз бўйича йиллик даромаддан солиқ олиш кўзда тутилган. Бу «кўзбўямачилик» учун эмас. Иттифоқ қонуни кучга киргандан бошлаб ўтган ярим йил мобайнида меҳнат жамоалари, бухгалтерлар, фуқаролар иттифоқ қонуни қоидаларидан норози бўлиб, юқори идораларга, ҳатто Президентгача таклиф билан чиқишди. Буларга мисол тариқасида давлат хўжалиги механизаторлари, «Пахтакор» футбол командаси, «Узбекгеология» ташкилоти, Аэрофлот ходимлари таклифларини келтириш кифоя. Умуман, квартал ва йил якунларига кўра мукофот бериладиган ҳамма ташкилотларда иттифоқ қонуни қоидаси бўйича солиқ олиш норозилик туғдирди.

Ҳақиқатан ҳам мукофот бир ой учун эмас, квартал, ярим йил ва йил якунлари бўйича берилади. Солиқ ҳам ана шу даврларга тенг ҳисобланиши шарт. Лекин иттифоқ қонунида кўрсатилган мавсумий ишчи-хизматчилар ишлаган ойларга бўлиб солиқни ҳисоблаш тартиби маҳаллий шароитга ҳамма ҳолда ҳам мос келмайди. Масалан, нима учун йил давомида оз маош олган механизатор сентябрь—октябрь ойларида кўп пахта тергани учун кўпроқ маош олганда даромаднинг учдан бир ва ундан ҳам кўп қисмини солиқ сифатида тўлаши керак? Ёки ноябрь — март ойларида календарь ўйинлари бўлмаганлиги туфайли фақат белгиланган миқдорда маош олиб, бошқа баъзи ойларда кўпроқ ўйинларда қатнашиб кўп даромад қилган футболчи айнан шу ойлар учун кўп миқдорда даромад солиғи тўлаши инсофданми? «Пахтакор» командаси мисолидаги таҳлилимиз баъзи ойларда даромад солиғи миқдори ойлик даромаднинг 30—40 фоизини ташкил қилганини кўрсатади. Яна битта мисол: Ўзбекистон Граждан авиацияси бўлими партия ташкилоти йиғилишининг мурожаатида кўрсатилишича, юқори малакали учувчилар ҳатто белгиланган норма-соат учишдан ҳам бош тортган ҳоллар бўлган. Умуман бундай мисоллар жуда кўп.

Иккинчидан, ривожланган чет мамлакатларда даромад солиғини ҳар бир фуқаро йиллик даромади асосида ўзи ҳисоблаб тўлайди. Бизда ўтказилаётган солиқ ислоҳотининг иккинчи босқичида, яъни 1993 йилдан бошлаб иттифоқимизда ҳам шу тартиб кўзда тутилган. Лойиҳамизда ана шуларни назарга олиб йиллик даромаддан солиқ ҳисоблашга ўтишни лозим топдик. Лекин ҳозирча ҳамма фуқаролар даромад солиғини ўзлари ҳисоблаб, декларация асосида тўлашга тайёр эмас.

Лойиҳа бўйича юқори даромадларга солиқ солиш миқдорлари иттифоқ қонунига нисбатан бироз камайтирилган. Бу, биринчи навбатда, кўп сонли ижодий ходимларнинг уюшмалари таклифлари асосида (ёзувчилар, рассомлар уюшмалари ва бошқалар), иккинчидан жумҳуриятимизда тадбиркорликни ривожлантиришга кенг йўл очиб бериш мақсадида қилинди. Шуни қайд этиш лозимки, тадбиркорлик билан шуғулланувчи фуқаролар, фуқаролар уюшмалари ва ҳоказолар шахсий даромаддан тўлайдиган солиқдан ташқари ўзларининг корхоналари, ширкатлари фойдасидан (даромаддан) 45 фоизгача солиқ тўлайдилар.

Мақола муаллифлари «энди колхозчилардан солиқ олинади» деб хатоликка йўл қўйишган ва бу жамоа хўжалиги аъзолари ўртасида тушунмовчиликни юзага келтириши мумкин. Даромад солиғи тўғрисидаги қонун лойиҳаси 4-моддаси 1-бандининг «д» кичик бандига мувофиқ жамоа хўжалиги аъзолари ўзлари аъзо бўлган хўжаликдан оладиган даромадларидан солиқ тўлашдан тўлиқ озод этилганлар.

Лойиҳада мулкчилик шаклларидан қатъий назар ҳамма корхона ҳамда ташкилотлардан олинадиган даромадларга ва ҳар қанақа меҳнат фаолияти турлари билан шуғулланишдан олинадиган даромадларга бир хил миқдорда солиқ солиниши назарда тутилган. Мақоладаги «98 сўмлик даромаддан бошлабоқ солиқ тўлашга мажбур» деган гап лойиҳанинг қайси моддасидан олинганлиги бизни ажаблантираяпти. Чунки лойиҳага биноан ҳамма фуқаролар асосий иш жойлари бўйича йиллик даромадлари 2.400 сўмдан ошмаса солиқ тўламайдилар. Жумладан, адабиёт, санъат ва илмий асарлар муаллифлари ҳеч қаерда ишламасалар, 2.400 сўмгача оладиган мукофот (қалам ҳақи) пулларидан солиқ тўлашмайди. Агар уларнинг асосий иш жойлари бўлмаса, қалам ҳақидан ўриндошлик йўли билан ишлайдиган ишчи-хизматчилар билан бир хил миқдорда солиқ тўлайдилар.

Оила жон бошига тўғри келадиган даромадга солиқ солиш ҳақида мақолада кўрсатиб ўтилган фикрлар тўғри, албатта. Лекин буни бирданига амалга ошириш мумкин эмас. Бунинг учун аввало давлат бюджети ҳисобидан берилаётган ижтимоий имтиёзлар ва тўловларни қайта кўриб чиқиш лозим. Ана шуларни ҳисобга олиб, қонунни кучга киритиш тўғрисидаги Олий Совет қарори лойиҳасининг 3-бандида 1993 йил 1 январгача шундай тартиб асосида олинадиган даромад солиғи ислоҳотининг иккинчи босқичини ўтказиш тўғрисида таклиф ишлаб чиқиш топширилган.

Яна айтиб қўяйлик: амалдаги қонунга мувофиқ аҳолидан олинадиган даромад солиғининг 100 фоизи маҳаллий бюджетларга ўтказилади. Бу хусусдаги қонун фақат бюджетнинг даромад қисмини тўлдиришга эмас, балки ишлаб чиқариш унумдорлигини оширишга ва халқ манфаатларига хизмат қилиши лозим.

«Корхоналар, бирлашмалар ва ташкилотлардан олинадиган солиқлар тўғрисида»ги қонун лойиҳаси хўжалик ташкилотларининг фойдасига, уларнинг бюджет билан ўзаро муносабатларига умуман янгича ёндашишни назарда тутади.

Ҳозиргача амал қилиб келинган солиқ солиш тартибида асосий фондлар баҳосидан 2 фоиздан 6 фоизгача бўлган қисми асосий ишлаб чиқариш фондлари учун тўлов, фойданинг қолдиғидан деб айтиладиган ёки фойдадан ажратмалар каби тўловлар кўзда тутилган. Бундан ташқари ҳар бир корхона министрлик ва идораларга марказлаштирилган ажратмалар ажратади. Умуман бюджетга ажратмалар ҳамда тўловларнинг ҳаммаси корхоналар ва ташкилотлар оладиган фойданинг 60 фоизидан кўпроғини ташкил қилади.

Қонун лойиҳасида 45 фоиздан ошмайдиган миқдордаги фойдадан ягона солиқ олиниши мўлжалланган, бундан ташқари халқ хўжалиги қатор тармоқларининг хусусиятлари, технологияси назарда тутилган ҳолда солиқ миқдори камайтирилади.

Реновация (тиклов) солиғи бўйича айтиш лозимки, амортизация ажратмаларининг 20 фоизи аниқ бир мақсадли хусусиятга эга бўлган барқарорлик фонди манбаидир ва у иқтисодиётни барқарорлаштириш бўйича амалга ошириладиган тадбирларни маблағ билан таъминлашга йўналтирилган.

Хулоса шуки, «Халқ сўзи»да босилган «Солиқ» сарлавҳали мақола омма ўртасида катта қизиқиш уйғотган бўлса-да, биз унга нисбатан ўзимизнинг муносабатимизни билдиришимиз фарз эди ва шу бурчимизни адо этдик. Қолган гап Олий Кенгашга, муҳтарам депутатларимизга боғлиқ.

С. БУЗРУКХУЖАЕВ,
Ўзбекистон ССР молия вазирининг муовини.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Президентининг

ФАРМОНИ

УРУШДАН ОЛДИНГИ ЙИЛЛАРДА ВА УЛУҒ ВАТАН УРУШИ ДАВРИДА ВАТАННИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ ЧОҒИДА, ШУНИНГДЕК БАЙНАЛМИЛАЛ БУРЧИНИ БАЖАРИШ ЧОҒИДА ҲАЛОК БЎЛГАН СОВЕТ ФУҚАРОЛАРИ ХОТИРАСИНИ АБАДИЙЛАШТИРИШГА ДОИР ҚЎШИМЧА ЧОРА-ТАДБИРЛАР ҲАҚИДА

Мамлакатда Ватанни ҳимоя қилиш чоғида ва байналмилал бурчини бажариш пайтида ҳалок бўлган совет фуқаролари хотирасини абадийлаштириш юзасидан кўп иш қилинмоқда. Бироқ совет жамоатчилиги, уруш ва меҳнат фахрийлари, ҳалок бўлганларнинг қариндош-уруғлари ва ёру биродарлари ҳалок бўлган жангчилар, партизанлар ва яширин кураш қатнашчилари хотирасига лоқайдлик билан қараш, қабрлар ва ёдгорликларни пала-партиш сақлаш ҳолларидан ташвишланмоқдалар. Кўп жангчиларнинг ҳоки шу вақтгача дафн этилмаган. Бедарак йўқолган, одатда ёлғиз ташаббускор кишилар ёки ёшларнинг кам сонли отрядлари томонидан қидирилмоқда. Уларнинг ишлари кўпинча тегишли тарзда қўллаб-қувватланмаяпти, марказда ва жойларда пухта мувофиқлаштирилмаяпти. Чет давлатлар ҳудудида дафн этилган совет фуқаролари тўғрисида тўла маълумот олиш чоралари етарли эмас.

Ватанни ҳимоя қилиш чоғида ва байналмилал бурчини бажариш вақтида ҳалок бўлган совет фуқароларининг хотирасини абадийлаштириш юзасидан қўшимча чора-тадбирлар кўриш тўғрисидаги жамоатчиликнинг жуда кўп таклифларини ҳисобга олиб, шунингдек Бутуниттифоқ хотира китобини нашр этишга тайёрлашни кучайтириш зарурлигини, бу ишнинг катта сиёсий ва маънавий аҳамиятини эътиборга олиб, **қарор қиламан:**

1. СССР Вазирлар маҳкамаси 1991 йил 1 апрелгача: СССР Олий Кенгашига киритиш учун урушдан олдинги йилларда, Улуғ Ватан уруши даврида, шунингдек байналмилал бурчини бажариш пайтида ҳалок бўлган совет жангчилари, партизанлар ва СССРнинг бошқа фуқаролари хотирасини абадийлаштириш ишларининг ташкилий, молиявий, ҳуқуқий ва ўзга жиҳатларини тартибга солувчи, ҳарбийлар мозорларини асраш ва тегишли тартибда сақлашни таъминловчи СССР Қонуни лойиҳасини тайёрласин. Шу мақсадда СССР Вазирлар маҳкамаси ва республикалар ҳукуматлари ҳузурида доимий ишлайдиган идоралар тузиш тўғрисидаги масалани кўриб чиқсин;

ҳарбийлар мозорларини тартибга солиш ва обод қилиш тадбирлари умумиттифоқ дастурини тайёрласин ва тасдиқласин, бу дастурни 1991—1995 йилларда амалга ошириш кўзда тутилсин;

СССРдан ташқаридаги совет ҳарбийлари мозорларини асраш ва батартиб сақлашни таъминлаш тадбирлари системасини, шу жумладан чет давлатлар билан тузиладиган битимларни тайёрлаш ва уларни тузиш системасини ишлаб чиқсин;

Москва шаҳрида 1941—1945 йиллар Улуғ Ватан урушидаги ғалаба ёдгорлиги ва музейини қуришни тугаллаш тартиби ва муддатлари тўғрисидаги масалани кўриб чиқсин.

2. СССР Мудофаа Вазирлигининг, уруш ва меҳнат ветеранлари бутуниттифоқ кенгашининг, ВЛКСМ Марказий Комитетининг, СССР Давлат матбуот комитетининг, совет тинчлик жамғармаси ва совет маданият жамғармаси бошқарувларининг совет идоралари ва жамоат ташкилотлари билан биргаликда Улуғ Ватан урушидаги ғалабанинг 50 йиллигига бағишлаб ана шу уруш давридаги жангларда ҳалок бўлганлар хотираси Бутуниттифоқ китобини, шунингдек Ватанни ҳимоя қилиш чоғида ва урушдан олдинги ҳамда урушдан кейинги йилларда байналмилал бурчини бажариш пайтида ҳалок бўлган жангчиларнинг республика хотира китобларини тайёрлаш ва нашр этиш ташаббуси маъқуллансин.

СССР Вазирлар маҳкамаси, республика ҳукуматлари қидирув ишларини ўтказиш ва Бутуниттифоқ хотира китобини нашр этиш билан боғлиқ ташкилий ва моддий-молиявий масалаларни ҳал қилсин.

3. Республикаларнинг ҳукуматлари, халқ депутатлари ўлка, вилоят Советларининг ижроия комитетлари СССР Мудофаа Вазирлиги, СССР Ички Ишлар Вазирлиги ва СССР Давлат хавфсизлиги комитети идоралари билан биргаликда бедарак йўқолганларни излаш; уруш ҳаракатлари бўлиб ўтган бир қанча районларда жангчиларнинг ҳамон кўмилмаган ҳокини дафн этиш ва шу жангчиларнинг номини аниқлаш, дафн этилган номаълум жангчиларнинг номини аниқлаш юзасидан 1991—1993 йилларда қўшимча ишларни бажарсинлар.

Душман билан ҳамкорлик қилгани ҳақида ишонарли далиллар бўлган шахслардан ташқари барча бедарак йўқолган совет фуқароларини хотира китобига киритиш адолатли ва инсонпарварлик деб ҳисоблансин.

4. Халқ депутатлари Советларининг ижроия комитетлари ҳалок бўлган жангчилар ва партизанлар ёдгорликлари ва қабрларига нисбатан ваҳшийлик ва таҳқирлашдек жиноий фактларга қатъий чек қўйишни таъминласин, ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари эса барча айбдорларни қонунда кўзда тутилган жавобгарликка тортишни таъминласин.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Президенти
М. ГОРБАЧЕВ.
Москва, Кремль.
1991 йил 8 февраль.

Ўтмиш тарихдир, тарих ўтмишимиздир. Ҳожи Ҳошимжон қори ота Наманганнинг олис тарихига гувоҳлардан бири. Ота билганларини ёшлардан сир тутмайди. Аксинча, у ҳамиша ёшлар даврасида.

— Қуръони Карим қатларида доимо меҳр-оқибат, одамийлик, ҳалоллик, садоқат яшайди, — дейди ота.

Суратда: Ҳожи Ҳошимжон қори ота ёшлар даврасида.

Тоҳир ҲАМРОҚУЛ олган сурат.

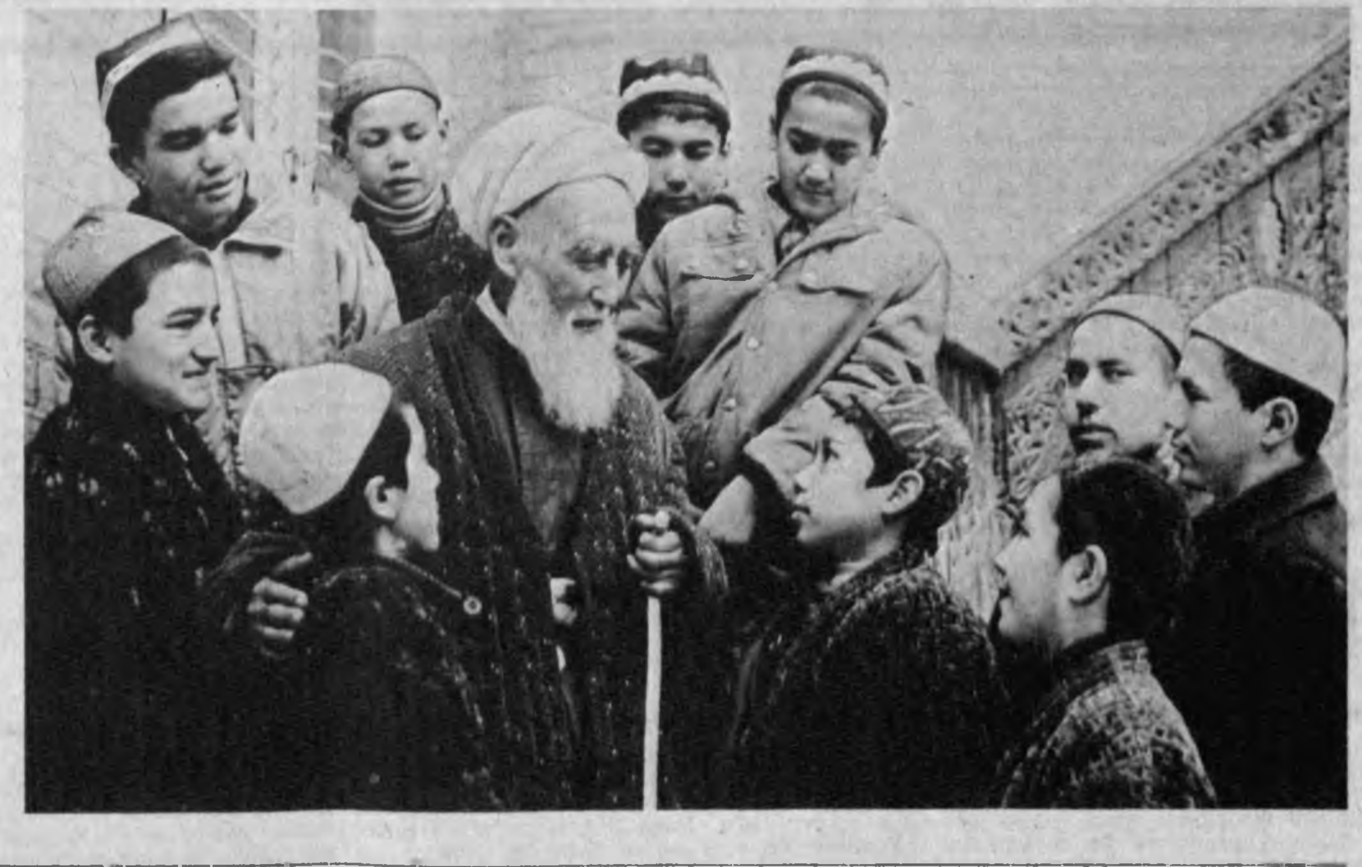

Кўнгил тўлқини

Сергак бўлинг одамлар

ОҚШОМ тушди. Ишдан кейин рўзғор ташвишида дўкон-ма-дўкон югураверіб, хориганча уйга қайтдим. Оиламиз билан дастурхон атрофига жам бўлдик. Отам уй тўрига, онам ёнига келиб ўтиргач, фотиҳага қўл очдилар: «Илойим дунёда тинчлик бўлсин! Худойим, подшоларга инсоф бергин!» Таомдан кейин ҳам шу дуони қайтардилар.

Отамнинг нур ёғилиб турган юзларига қараб ўйга толаман: «Олам нега нотинч, уруш оловини ўзимиз ёқамиз-да, ўзимиз парвонаси бўламиз». «Время»ни кузатаман: Амриқо самолётлари Ироқнинг кулини кўкка совураяпти, сон-саноқсиз ракеталар қўйнига ажал уруғини жойлаб учаяпти, ёнғинлар уйларни комига тортаяпти, вайроналар, ярадорлар... Во ажаб! Болалар, хотин-халаж ҳоли не кечдийкин?

Оғир хўрсинаман. Зўравонларни тинимсиз лаънатлайман. Наҳотки бунга дунё халқлари томошабин бўлиб турсалар? Ахир одам қирилаяпти-ку!

Ўйлар ўз гирдобига олади. Тарихда урушлар кўп бўлган. Биз уларни киноларда кўрганмиз, майиб-мажруҳ қайтган оталаримиздан эшитганмиз.

Афғонистон асоратини бир қўл ва бир оёғини ташлаб келган, ғирчиллаши юракни эзувчи ёғоч оёқли дўстим Ҳусанали Деҳқонов сиймосида кўрганман.

Уруш нималигини афғон тупроғида жон берган 17 яшар ҳамқишлоғим Абдусаттор Сиддиқовнинг тамир тобутини қучиб, фарёд чеккан она фиғонида кўрганман.

Ярим тун. Қишлоқ уйқуда. Тинчлик. Фарзандларим «пиш-пиш» ухлашади. Беташвиш юзларига қараб, лабларим пичирлайди: «Тинчлик бўлсин!».

Шу сонияда дунёнинг бир бурчагида болалар дарбадар, қўрқув исканжасида. Бомбалар тушиб, қулаган уйларда мурғаклар жон бермоқдалар.

Ички бир ҳайқириқ бўғзимдан отилиб чиқаяпти: «Одамлар, сергак бўлинглар! Инсоният умумий хонадонининг бир бурчагида одамлар қирилаяпти. Урушни тўхтатинг!»

Иномжон УЛУҒБОЕВ,
Чуст райони,
Олмос қишлоғи.

Хушхабарлар оқимидан

ҚИШЛОҚҚА ГАЗ УТМОҚДА

Ғиждувон районидаги «Коммунизм» жамоа хўжалигига қарашли еттита қишлоқ газлаштириб бўлинди. Ниҳоят овқат пишириш, кир ювиш, уйни иситиш билан боғлиқ кўплаб ташвишлардан қутулган қишлоқ хотин-қизлари бундан айниқса мамнун.

Йил охиригача Бухоро вилоятида 370 километр газ тармоғи ўтказиш режалаштирилган. Шундан 50 километри шаҳарларда, қолгани эса қишлоқларда ўтказилади. Бу йили вилоятнинг қишлоқ жойларидаги жами 12 минг хонадонга газ ўтказилади.

ШЕРИКЧИЛИК АСОСИДА

Забайкальедаги Чита шаҳри билан Фарғона вилоятидаги Бағдод район марказий амалий алоқа ўрнатди. Чита маиший хизмат кўрсатиш ишлаб чиқариш бирлашмаси ўз зиммасига ёғоч-тахта жўнатиб туриш вазифасини олди, Бағдод ишлаб чиқариш-савдо корхонаси эса читаликларни қишлоқ хўжалик маҳсулотлари билан таъминлаб туради. Ҳар икки томон ҳам бундан фойда кўради. Чунки улар бир-бирларига энг харидоргир молларини жўнатишади.

— Биз Читадан олаётган ёғоч-тахта бозордаги талабни қондириш имконини бераяпти, — дейди корхона директори Д. Каримов. Бу тахтадан эшиклар, деразa ромлари, бошқа дурадгорлик буюмлари тайёрлаб, ўз дўконимизда сотаяпмиз. Корхоналар ва ташкилотларнинг ремонт-қурилиш ишлари билан боғлиқ буюртмаларини бажараяпмиз. Ёзги мавсумда аҳолидан қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари сотиб олишнигина эмас, шу билан бирга уни қайта ишлашни ҳам йўлга қўямиз. Бизга юборилган ёғоч-тахта эвазига полиз маҳсулотлари, янги узилган ва консерваланган мева ҳамда сабзавотлар жўнатамиз.

Ҳар икки шерик тушган даромаднинг бир қисмини совет болалар фондига ўтказиш тўғрисида келишиб олди.

ЭҲМ ЗИММАГА ОЛДИ

Сирдарё рефрижератор депосида ҳисоблаш маркази иш бошлади. У корхонадаги ҳисоблаш ва таҳлил этиш ишларининг анчагина қисмини ўз зиммасига олди.

ЭҲМ ёз мавсумида юк ташишга тайёрлик даражасини, энг яхши бўлинмаларини аниқлашда ёрдам берди. Ремонт ва эксплуатация цехлари С. Крячков, М. Сафин, В. Филатов, И. Гадельзянов, В. Белкин бошчилик қилаётган илғор бригадалар шундай бўлинмалар сафидан ўрин олди.

(ЎзТАГ).

Билиб қўйган яхши

«САВДОГАРЛИК АДАБИЁТИ»

Адабиёт тарихидан маълум ҳунармандлик адабиёти, рицарлик адабиёти, шаҳар-кибор адабиёти ва ҳоказо, шунга ўхшаш адабий-адабийнамо ҳодисалар юз берган. Лекин «Савдогарлик адабиёти»... (Атама учун соф санъат кишиларидан узр сўрайман).

Мазкур «адабиёт» ўтмишда бўлганми ё йўқми — бизга қоронғи, у қатор илмий тадқиқотларга муҳтож. Фақат бир нарса аниқ: ҳозир «Савдогарлик адабиёти» мавжуд.

«Савдогарлик адабиёти» тарихидан. Унинг мақсад ва вазифалари.

Аввало, «Савдогарлик адабиёти» нима деганн? Энг қисқа таъриф: «Бу «адабиёт»га адабиётдан бошқа ҳамма нарса киради». Фақат диққатга сазовор жиҳати шундаки, у нуқул адабий мазмун ва шакллар билан иш кўради. Шунинг учун ҳам ушбу жараён «Савдогарлик ширкати» (кооператив) ё «Савдогарлик фабрикаси» эмас, «Савдогарлик адабиёти» деб аталади. «С. А» жамики адабий жанрларда, кўплаб нусхаларда (роман, қисса, шеър, достон, пьеса ва ҳоказо) маҳсулотлар ишлаб чиқаради ва ялпи адабиётсизлик, адабиётдан маҳрумлик, моҳият эътибори билан адабий жудолик муҳитини барпо этишга самарали ҳисса қўшади. Бу жамоа — адабиётни ажинидан баттар кўрадиган ижтимоий гуруҳлар билан ҳамкор ва ҳаммаслакдир.

«Адабиётни ким ёмон кўради ва у кимга халақит бераяпти?» —деган саволга жавоб беришдан аввал С. А.нинг вужудга келиш тарихига бир назар солмоқ керакка ўхшайди: бу «адабий мактаб»нинг яралиш тарихи яқин ўтмиш замонларга, яъни оммавий саводхонлик кампанияси эълон қилинган даврларга бориб тақалади. Янги алифбодаги жамики ҳарфларни амал-тақал ёд олиб, улардан сўз ва гаплар тузароқ эга ва кесимни ўз ўрнида қўллаш малакасини ўзлаштириб олинган чоғлардаёқ асли мутахассислиги товуқ фермаси бригадири, йўл транспорти ходими, мол бозори даллоли ва ҳоказо бўлган зотлар «буюк сакрашлар» билан «маданий инқилоб»га эришдилар: «бадиий ижод» билан шуғуллана бошладилар. Бу, шубҳасиз, тарихда мисли кўрилмаган «социалистик маданият» ғалабаси эди.

Бу орада жамиятни «ёт унсурлар»дан тозалаш сафарбарлиги бошланиб қолди. Адабиёт жамиятнинг таркибий қисми эмасми? Нега энди уни ҳам «ёт унсурлар»дан тозаламаслик керак? Тозаланди: адабиёт «эга ва кесимни тўғри қўллай олмайдиган қайсар»лардан тозаланди. Шу тариқа «Савдогарлик адабиёти» майдонга келди...

«С. А.» аъзолари бозори чаққон «маҳсулотлар» ишлаб чиқаришга устаси фарангдирлар. Бозор қонуниятлари эса барчага маълум: ўзгарувчан кечаги харидоргир маҳсулот бугун ярим чақага қиммат бўлиб қолиши ҳеч гап эмас. Кечагина «эшак ёмон, от яхши» деб жар солган бозорчилар бугун айнан тескарисини айтиб, харидор чорлашлари ҳам шундан.

Дараоқе, Адабиёт қани? Қайда ул муқаддас Адабиёт илоҳаси? Пайғамбар ёнидан жой бўшатган хокисор, камсуқум, юзида Муҳаммад нури жилваланиб турган ШОИР қани?!

Бу жумла босмахона айби билан бошқа бобдан кириб қолган. Шу боис у тушириб ўқилсин.

Бинобарин, кишилик жамияти пайдо бўлибдики, савдогарлик измида, бозор — мезон, унинг қонуниятлари — темир қонуният. Бу қонуният «С.А». га ҳам тўла таъллуқли эканлигини юқорида таъкидлаб ўтдик.

Эслатма: «С. А. — аксарият марказий бозорларни ишғол этишга ҳаракат қилади. «Қозон боши» деган халқ иборасн бажиз айтилмаган.

Изоҳ: «С. А.» маҳсулотлари буюртма қабул қилиш йўли билан ҳам ишлаб чиқарилади. Айтайлик, нашриёт 20 босма тобоқ атрофидаги «роман»га буюртма бериши мумкин. Албатта, «роман» ишлаб чиқарувчи муаллиф буюртмачи билан тузилган шартнома қонунларига қатъий риоя қилиши, бўйсуниши керак. Нега деганда нашриётда адабиёт Плани бор: квартал планларини муддатидан илгари бажариш ҳам буюртмачига, ҳам маҳсулот ишлаб чиқарувчига нуқул фойда келтиради.

Энди «Адабиётни ким ёмон кўради ва у кимга халақит бераяпти?» — деган савол устида бирров тўхталиб ўтамиз.

Маълумки, Адабиёт (чин маънодаги) савдогарликнинг темир қонунларидан ташқарида бўлган мустасно ҳодисадир. Уни сотиб ё харид қилиб бўлмайди. Энди ўйлаб кўринг: сотиб ё харид қилиб бўлмайдиган нарса ва ҳодисанинг қандай иқтисодий манфаатдорлиги бўлиши мумкин? «Қуруқ қошиқ оғиз йиртар» деганларидек, фаровонликка заррача хизмат қилмайдиган, аждодларимиз тўқиб чиқарган бундай майнавозчиликдан батамом мосуво бўлиш керак эди. Бироқ халқлар Адабиётсиз туролмаслиги (бу ҳам бир кўникма, ёмон одат) инобатга олиниб, шаклан адабиётга, мазмунан савдогарликка асосланган «Савдогарлик адабиёти» жараёнини ҳаётнинг ўзи келтириб чиқарди. Бу «адабиёт» маҳсулот айирбошлаш, маҳсулдорлик, харидорлар талабини ҳисобга олиш сингари савдогарлик мезонларига зид эмас. Аксинча, у юқорида айтиб ўтганимиздек, халқларни Адабиёт балосидан халос этишнинг самарали усули, кўнгилни совитиш, фикр ва туйғуларни сийқалаштириш воситасида чин маънодаги иқтисодий фаровонлик идеаллари томон руҳлантирилган, аниқ ҳисоб-китоблар билан иш кўрадиган, ҳуда-беҳуда хаёлларга берилмайдиган баркамол инсонни тарбиялашга хизмат қила бошлади.

Умуман олганда «С. А» ҳали изчил ўрганилмаган, аммо ўз тадқиқотчиларини кутиб турган янги соҳа. Унинг илмий-назарий концепциясини ишлаб чиқиш келгусидаги амалий фаолиятига, шубҳасиз кенг уфқлар очиб боради.

Исроил СУБҲОН.

ИБРАТЛИ СЎЗЛАР

Кўзим сулув бўлгунча,
Сўзим сулув бўлса-чи.

* * *

Туққан онасин сийламаганни
Туққан боласи сийламас.

* * *

Боланинг ширинлигидан
Асалнинг ширинлиги кам.

* * *

Бола тили билан севимли,
Дала гули билан сеҳрли.

Қозоқчадан
Қидирбой ТЎЛАБОЕВ
таржимаси.

1991 Алишер Навоий йили

ЁДЛАБ ОЛИНГ

ГАР ОШИҚ ЭСАНГ МЕҲРУ ВАФО ҚИЛМА ҲАВАС,
ДАРД ИСТАВУ ДАФЪИҒА ДАВО ҚИЛМА ҲАВАС,
ҲИЖРОНУ ВИСОЛ МУТЛАҚО ҚИЛМА ҲАВАС,
ДИЛДОРИНГДИН ҒАЙРИ РИЗО ҚИЛМА ҲАВАС.

«НАЖОТ»ДАН НАЖОТ

Яқинда Тошкентнинг Шота Руставели кўчасидаги 100-уйда «Нажот» деб номланган илмий-консультатив, илмий-профилактик кичик давлат корхонаси очилди. Унинг қошида халқ табобатчилиги бўлими ташкил қилинди.

«Нажот»... Бу қандай корхона? Унинг вазифаси нималардан иборат? Мазкур саволларга халқ табобатчилиги бўлими мудири Ислом Бекчонтоев жавоб беради.

— Ислом ака, шу корхона ҳақида қисқача гапириб берсангиз.

— У медицина фанлари доктори, профессор Маҳсуд Маҳмудович Асадуллаев томонидан ташкил қилинди. Бу ерда биринчи бор медицина ходимлари ва халқ табиблари ҳамкорликда иш олиб боришади. Унинг вазифаси доирасига асосан юрак, бош, бел, оёқ, жигар, ўпка ва кўз касалликларини даволаш киради.

— Сизнинг вазифангиз нимадан иборат?

— Қўлимда сезиш қобилияти кучли бўлганлиги туфайли масофада турган ҳолда бўлимимизга келган беморларнинг қаери қандай оғриётганини билиб оламан, диагноз қўяман. Сўнгра шунинг асосида уларни даволайман.

— Даволашда сиз қайси усулдан фойдаланасиз?

— Массаж, биоток ва мануал терапия (умуртқани созлаш)ни қўллайман.

— Мануал терапия нима?

— Буни ўзбекчасига ўгирадиган бўлсак, умуртқани созлаш демак. Ҳар бир беморнинг, у қайси соҳада ишлашидан қатъий назар, умуртқасида озми-кўпми ўзгариш бўлади. Умуртқадан ҳар бир аъзонинг толалари ўтгани сабабли улар қисилиб ёки эзилиб қолган бўлса, у ёки бу аъзога оғриқ беради. Кўпчилик беморлар бу оғриқни умуртқадаги ўзгариш сабабли эканлигини билишмайди. Шунинг учун ҳам даволаш сеансларини аввало мануал терапиядан бошлайман. Масалан, 67 яшар Марҳабо Галимова деган аёл юрак, бош оғриғи анча вақтдан бери безовта қилаётгани сабабли менга мурожаат этди. Юқорида айтганимдек, даволашни мануал терапиядан бошладим. Сеансларни тўла қабул қилгандан кейин бу оғриқлардан у фориғ бўлди. Яна бир мисол...

— ...Узр. Мисолларни қанча келтирсак ҳам кам, чунки сиздан даво топиб кетаётган беморлар оз эмас. Қарши бўлмасангиз, кейинги саволга ўтсак. Сиз юқумли, жинсий, тери касалликларини ҳам даволайсизми?

— Йўқ.

— Юқорида мануал терапиядан ташқари биоток билан ҳам даволайман, дедингиз. Шу хусусда бироз гапириб берсангиз.

— Анча вақтдан бери кўпчилик орасига кирсам ўзимни беҳузур ҳис қилардим. Шовқин ёқмасди. Сабабини эса билмасдим. Бир куни маҳалладош оғайним Баҳром ака бизникига келиб қолди. Суҳбатимиз чоғида оёғим, умуртқам оғрий бошлади. Ҳайрон бўлдим. Баҳром акага айтсам, сен мендаги оғриқларни сезаяпсан, сенда алоҳида қобилият борга ўхшайди, бир оғайним бор, сени унинг олдига олиб борай, деди. Қисқаси, у мени яқинда халқ табобатчилари ассоциациясига президент қилиб сайланган Элёр ака Холмуҳамедов билан танишишимга сабаб бўлди. Ўзимни шу ерда синаб кўрдим. Менда биоток борлигини шунда билдим.

Баъзида мендаги биоток кўпайиб кетади. Шу туфайли ўзимга тоғ (Хумсон)дан жой танладим. Энергиям ошганида хаёлан ўша жойга ортиб қолган қувватимни юбораман. Камайганини сезсам, фикран яна у ерга бориб энергиямни қайтариб оламан. Буни Наби Юнусов, Жаҳонгир Ўрозов ҳам ўзларида синаб, муваффақиятга эришдилар. Улар ҳам халқ табобатчилари.

— Гипноз ва психотерапияга муносабатингиз?

— Гипноз инсонда мавжуд бўлган ички имкониятларни сўндириши мумкин. Чунки даволашнинг бу усулида таъсир фақат мияга ўтказилади. Шунинг учун ҳам бунақа даволашга умуман қаршиман. Психотерапия эса бошқа гап. Бу, аксинча, мавжуд ички имкониятларни ишга солишга ёрдам беради ва алоҳида аъзоларга таъсир ўтказади.

— Суратга қараб ҳам даволар экансиз, шу ростми?

— Ҳа, рост. Даволашнинг бу усулини Элёр ака Холмуҳамедов мактабида ўргандим. Узоқда яшайдиган ёки бошқа сабабларга кўра бизнинг қабулимизга келолмайдиган беморларни даволашнинг энг қулай усули сурат орқали даволашдир. Мендан ташқари бу усулни Элёр аканинг яна 20 ўқувчиси амалда қўллаб, яхши натижаларга эришаяптилар.

— Қизиқарли суҳбатингиз учун раҳмат. Хайрли ишларингизда омад ёр бўлсин.

Муаттар АЛИМАТОВА.

ҒИРТ МАСЪУЛИЯТСИЗЛИК

ҚИРҚ КУНДАН БУЁН «ХАЛҚ СЎЗИ» РЎЗНОМАСИНИ БИРОР МАРТА ОЛОЛМАЁТГАН ОЛТИНКЎЛ РАЙОНИДАГИ КУЙБИШЕВ НОМЛИ ЖАМОА ХЎЖАЛИГИ АЪЗОЛАРИ ЯНА ҚАЕРГА МУРОЖААТ ЭТИШСИН?

Таҳририятимизга рўзнома ва ойномаларнинг янги сонларини ўз вақтида ёки умуман ололмаётган обуначилар ана шундай саволни кўндаланг қўйиб, юбораётган арзномалар оқими йил бошидан буён ошса ошаяптики, камаймаётир. Шунинг ўзиёқ Ўзбекистон ССР Алоқа вазирлигининг шаҳар, район ва қишлоқлардаги баъзи бўлимларда ишга совуққонлик, масъулиятсизлик билан ёндашилаётганидан далолат беради.

Ҳатто юқоридаги савол билан арзгўйларнинг ўзлари ҳам таҳририятимизга кириб келишаётир. Олтинкўл районидаги Куйбишев номли жамоа хўжалигининг ижарачилар бригадаси бошлиғи, Ўзбекистон ССР халқ депутати Тоҳиржон Режапов шундайлардан бири бўлди.

Унинг маълум қилишича, ноябрь ойи бошларида ижарачилар жамоаси аъзоларидан бирининг қўлига «Халқ сўзи»нинг нишона сони тушиб қолади. Жамоадагилар рўзномани навбат билан ўқиб чиқишгач, 30 киши ёппасига обуна бўлади. Улар шу кунга қадар рўзноманинг ҳатто бир нусхасини ҳам олишмабди.

— Ўтган ойда район алоқа бўлимига мурожаат қилиб боргандик, — дейди Т. Режапов. — Бўлим бошлиғи «Халқ сўзи»га бироз кеч обуна бўлгансизлар, шунинг учун рўзнома уйларингизга етиб бормаяпти. Уни февраль ойидан бошлаб мунтазам оласизлар. Тўлаган пулларингизнинг учидан (январь ойидаги узилиш учун) ҳар бирингизга тегишли сўмларни қайтарамиз» деди. Унинг гапига ишониб, индамай ортимизга қайтавергандик. Буни қаранг: мана февралнинг бир ҳафтаси ўтди ҳамки, интиқ бўлиб кутаётган рўзномамиздан ҳалиҳануз дарак йўқ. Ишонасизми, Куйбишев номли жамоа хўжалигимиздан «Халқ сўзи»га юздан ортиқ киши ёзилган. Улар ҳам шу кунгача рўзномани олишмаяпти. Тоқай хуноб бўламиз, ахир!

ТАҲРИРИЯТДАН: Ҳа, ўринли савол. Обуначилар атиги битта нашр учун ёнларидан оз эмас — нақд 17 сўм 40 тийинидан ҳақ тўлашган. Масъулиятсизлик, совуққонлик шу тахлит давом этаверса бир кун келиб обуначилар алоқачиларга қўл силтаб қўя қолишлари мумкин-ку. Наҳот улар ўзларига ишонч мутлақо сўниб қолишидан хавотирга тушмайдилар? «Халқ сўзи»нинг бутун бир жамоа хўжалиги обуначилари шунча хуноб бўлишаётганини қандай баҳолаш мумкин? Хўш, унда районда аҳвол қандай экан?

Тоҳиржон Режапов бошлиқ ижарачилар жамоаси аъзоларининг кўпчилиги ўтган йилнинг 12—13—14 ноябрь кунлари «Халқ сўзи» билан бирга «Ўзбекистон адабиёти ва санъати», «Ёш ленинчи», «Совет Ўзбекистони», «Қишлоқ ҳақиқати», «Ёшлик» ва бошқа рўзномаю ойномаларга обуна бўлишган (район алоқа бўлимидагилар муштарийларга ёлғон гапиришган, ҳолбуки обуна 1 декабрга қадар давом этган). Ажабланарли жойи шундаки, обуначилар «Халқ сўзи»дан бошқа (!) нашрларни олишаётган экан. Хўш, бу ҳолга «Союзпечать» раҳбарлари қандай муносабат билдиришар экан?

Шуҳрат Умр ТЎЛҚИН ўғли,
«Халқ сўзи» мухбири.

Буюк шоирга атаб

Москвадаги Глинка номли Мусиқа санъати музейида Навоий ижодига бағишланган катта кеча бўлиб ўтди. Шу музей ходими, озарбайжонлик санъатшунос олима Тамилла Жонизода олиб борган бу кечада Ўзбекистон бадиий таржима ва адабий алоқалар марказининг ходими, шоир, таржимон Ҳамид Исмоил «Навоий ва адабий ҳаёт», санъатшунос Роза Султонова «Навоий ва мусиқа» мавзуларида маъруза қилдилар.

* * *

15—16 февраль кунлари Москвада, СССР Ёзувчилари уюшмасида «Алишер Навоий йили. Ўзбек адабиётини қардош тилларга таржима қилиш ва адабий алоқаларини мустаҳкамлаш муаммолари» мавзуида давра суҳбати бўлади. Унда марказий нашриётлар, адабий-бадиий ойномалар муҳарририятларининг раҳбарлари, ўзбек адабиёти таржимонлари, республикамиз вакиллари муҳокамага қўйилган масала ҳусусида амалий гурунг қурадилар.

Тошкент Давлат циркида қардош Шинжон Уйғур мухториятидан келган цирк усталарининг гастроллари давом этмоқда. Улар ўн кун мобайнида пойтахтимиз аҳолиси ва меҳмонларини ўз санъатлари билан хушнуд этишади.

Суратда шинжонлик цирк усталарининг чиқишлари акс эттирилган.

Нўъмон МУҲАММАДЖОН суратга олган.

КЕЛИБ ЧИҚИШИНИ БИЛАСИЗМИ?

Қадимги ёдгорликларда «ўзбек» номи кам учрайди. Шу жиҳатдан қўлёзмалардаги мавжуд бўлган бу сўзни ўрганиш катта аҳамиятга эга.

Олимлар ўртасида «ўзбек» — якка уруғнинг ёки бир неча уруғлар бирлашмасининг номи эканлиги хусусида баҳс юради. Шу жиҳатдан IV асрда Ҳусайн Бойқаро фармони билан тузилган «Бадойи-ул луғат» диққатга сазовордир. Бу луғатда уча (елка) сўзи изоҳида «ўзбек» бир неча уруғлар бирлашмасининг номи эканлиги қайд қилинган: **уча... дар забони турки пушти маслуҳро гўянд, дар миёни қирқи ўзбак таориф ёфта** — уча туркий тилда сўйилган мол орқаси маъносида, ўзбекларнинг қирқ уруғи орасида таърифланишича...

Кўринадики, «ўзбек»ка бир неча уруғ, жумладан қирқ уруғи ҳам кирар экан. XVIII асрда китобат қилинган машҳур «Санглоҳ» луғатида ҳам худди шунга ўхшаш маълумотни кўрамиз.

Луғат муаллифи Маҳдиҳон шундай изоҳлайди: **ўзбак — номи тоифаист маъруф ва он сию ду уруғ мебошадки, ҳар уруғи муншааб чандин фирқа ва тоифаист** — яъни, ўзбек машҳур қабила номи, у ўттиз икки уруғдан иборат бўлиб, ҳар уруғи яна бир қанча бўлакларга бўлинади.

Демак, бугунги «ўзбек» атамаси қадимги луғатларда «ўзбак» шаклида ҳам бўлиб, уруғлар бирлашмаси номини англатган.

Эргаш УМАРОВ.

Халқаро алоқа

ФАРАНГ ЖАРАНГИДА ЎЗБЕК ШЕЪРИ

Фарангистондаги эътиборли адабий ойномалардан бири «Аксйон поэтик» («Шеърий ҳаракат») шоир Жералд Невйе ташаббуси билан 1959 йилда ташкил қилинган эди. Ўттиз йилдирки, у фаранг шеъриятидаги илғор ғояларни дадил ҳимоя қилиб келмоқда. Бу нашр ҳайъатига бириккан шоирлар, назмда верлибр (эркин шеър) усталари Жак Рубо, Мишел Деги, Шарл Добжинский, Анри Делюи (бош муҳаррир), Бернар Варгафтиг, Жил Жуанард, Жан-Пьер Балп (масъул котиб) ва бошқалар бугунги фаранг шеъриятида фикр теранлиги ва синтактик мукаммалликни барқарор этиш йўлида ижод қилмоқдалар.

«Аксйон поэтик» ойномасининг яна бир фидойилиги унинг жаҳон шеъриятидаги илғор анъаналар ва ижодий гуруҳлар фаолияти билан ўз муштарийларини ошно этиб, халқаро алоқаларни кенгайтираётганидир. Лотин Америкаси, Испания, Португалия, Эрон, Туркия, Польша, Венгрия, Вьетнам, Чили ва бошқа қатор ўлкалар шеъриятига бағишланган махсус сонлар бунга мисол бўла олади. Мамлакатимизда турғунлик авж олиб, адабиёт ва санъатда тўрачилик, мадҳиябозлик сардорликни қўлга олган етмишинчи йилларда ойноманинг совет пролеткульт адабиётига бағишланган махсус сони (1974 йил 59-сон) чоп этилган эди. Ўша мажмуада Е. Евтушенко, Ў. Сулаймонов, Б. Олейник, Н. Рубцов ва бошқалар қаторида Абдулла Орипов ижодига ҳам ўрин берилиб, унинг «Булоқ» ва «Ёмғирли кун эди» шеърларининг фаранг тилига таржималари босилганди.

Мана, замонамиз янгиланиб, Ғарб адабиётида ўтмиш ва бугунимизни ҳаққоний ёритиб келган қаламкашлар билан борди-келди қилаяпмиз, дўстона алоқалар ўрнатиб, ижодий ҳамкорликка ўтаяпмиз. 1988 йилнинг баҳорида «Аксйон поэтик» ҳайъатидаги бир гуруҳ шоирлар Иттифоқимизда меҳмон бўлишганди. Улар билан Московда фаранг шеърияти кечасида танишгандик. Сўнгра дўстларимиз Тошкент, Самарқанд ва Бухорога ташриф буюришди, ижод аҳли билан учрашувлар ўтказишди. Улар тез орада ўзбек шеъриятининг шайдоси бўлиб, шоирларимиз ижодидан намуналар таржима қилишга аҳд этишди. Ойноманинг бош муҳаррири Анри Делюи ва шоир-таржимон Жан-Пьер Балп бу хайрли ишни амалга ошириш ниятида яна бир неча бор жумҳуриятимизга келдилар, ижодкорларимиз билан ҳамкорликда ишладилар. Бу меҳнат самараси ўлароқ 1989 йилда «Аксйон поэтик»нинг «Ўзбек ва рус шоирлари» («Поэт узбек э рюс») деб номланган сони босилиб чиқди. Фаранг ўқувчилари шоирларимиздан Рауф Парфи, Муҳаммад Солиҳ, Хуршид Даврон, Усмон Азим, Шавкат Раҳмон ва Ҳамид Исмоилов шеърларини илк бор она тилида ўқишга муваффақ бўлдилар. Шунингдек, унда ўзбек шеърияти, ўзбек тили ва адабиёти ҳақида маълумот берувчи мақолалар, ўзбек халқ мақоллари таржимаси ҳамда Тошкент, Самарқанд, Бухоро шаҳарлари таърифига бағишланган очерклар ҳам босилган. Мен ўшанда дўстимиз Анри Делюидан ўзбек ва фаранг шоирлари ўртасидаги ҳамкорликнинг келгусида мустаҳкам илдиз отишига ишончи комилми ёки йўқлигини сўраганимда, ул шундай жавоб қилганди: «Ҳали ўзбек ва фаранг шеърияти ўртасида алоқа ўрнатилди дейишга эрта. Чунки алоқа деган бу ўзаро айирбошлаш, ҳамкорликда ишлаш ва бир-бирига хайрихоҳликдир. Хайрихоҳлик сезилаяпти, биргаликда ишлаш ва ўзаро тажриба алмашиш ҳам бошланди. Мана, ўзбек шеърияти хусусида бир қадар тушунчага ҳам эга бўлдик. Демак, алоқага йўл очилди».

Дарҳақиқат, бу ҳамкорлик риштalари мустаҳкамланиб бормоқда. Кейинги йилларда Анри Делюи ва Жан-Пьер Балп ўзбек классик шеърияти билан яқиндан танишиш ва ундан таржималар қилиш мақсадида яна жумҳуриятимизда бўлдилар. Айниқса Жан-Пьер Балп ва Ҳамид Исмоиловнинг ҳамкорликда ишлашлари самаралар келтирмоқда. Уларнинг фидойилиги туфайли ўтган йили «Аксйон поэтик»нинг ўзбек классик шеъриятига бағишланган «Ўзбек ғазали» («Газел узбек») номли сони босилиб чиқди. Мазкур нашр ҳар жиҳатдан пухта, фаранг ўқувчисининг талабига жавоб берарли даражададир. Мажмуанинг «Кириш» қисмида шоир Жан-Пьер Балпнинг ўзбек ғазалчилиги ҳақидаги қарийб уч саҳифалик баҳси эълон қилинган. «Ойноманинг ушбу сонини тайёрлаш истаги менда Тошкентда дўстларим Ҳамид Исмоилов ва Муҳаммад Солиҳнинг оқшомлари бир бурчакка ўтириб олиб ўзбек классиклари ғазаллари устида узоқ баҳс юритган кезларида пайдо бўлган эди, — деб ёзади у. — Вақт сездирмай ўтиб борар, улар бўлса у ёки бу ғазалнинг маъноси устида узоқ тортишардилар. Кейин билсам, ғазал баҳсида фақат иккœвлон эмас, ҳатто биз билан учрашувга келган талабалар ҳам бундан бир неча аср муқаддам битилган ғазаллар маъзини чақишда баҳсга дадил аралашиб кетардилар. Борган сари менда ҳам шеъриятнинг бу турига қизиқиш орта борди... Мендаги ҳавас диққат-эътиборимни бекиёс ғазал куйланаётган чойхоналарга, майдонлардаги музқаймоқ павильонларига тортарди. Ғазални машҳур ҳофизлар ҳам, ҳаваскорлик тўгаракларидаги қўшиқчилар ҳам, ҳатто кўчада кетаётган ўспиринлар ҳам берилиб куйлашарди. Одамларнинг аксар қисми Навоийдан, баъзилари Яссавий, Огаҳий ва бошқа шоирлардан ғазал ўқийди. Ғазаллар биз тасаввур қилолмаган даражада халқнинг кундалик ҳаётига сингиб кетган, хиргойи қилиш эса одат тусини олган экан. Тўғри, ғазалларнинг мазмуни анча мураккаб, куйлаётганларнинг ҳаммаси ҳам уларнинг маъносини билмайди. Наҳотки ғазални тушуниш бу қадар мушкул бўлса? Шу ўйда мен ҳам Ҳамид Исмоилов билан ҳамкорликда иш бошлагандим. Кўп ўтмай, ғазал мени ҳам ўзига асир қилди...»

Жан-Пьер Балпнинг сўзбошисидан сўнг ўқувчига тушунарли бўлсин учун Ҳамид Исмоиловнинг ғазал сўзининг маъноси, унинг Шарқ шеъриятида тутган ўрни ва ўзига хос қонун-қоидалари хусусида, Роза Султонованинг ғазалнинг мусиқавийлиги ва қадим замонлардан бери кўшиққа солиб айтилиб келинаётгани ҳақида баҳс юритувчи мақолалари берилган. «Ўқувчига аталган терминлар луғати» сўзлиги ҳам ғазаллар мазмунида учровчи мураккаб сўзлар маъносини англаб олишда кўмак беради.

Мажмуага киритилган муаллифлар қуйидаги тартибда: Ҳожа Аҳмад Яссавийдан тўрт ғазал, Лутфийдан уч ғазал, Ҳусайнийдан икки ғазал, Алишер Навоийдан ўн ғазал, Заҳириддин Муҳаммад Бобурдан олти ғазал, Бобораҳим Машрабдан олти ғазал, Нодирабегимдан бир ғазал, Огаҳийдан тўрт ғазал, Увайсийдан тўрт ғазал, Фазлий ва Маҳзунадан бир мунозара (айтишув) танланиб, таржима қилинган. Ҳар бир муаллифнинг ҳаёти ва ижоди ҳақида ҳам қисқагина маълумот бериб ўтилган. Ушбу таржималарнинг сифати ҳақида сўз юритадиган бўлсак, Жан-Пьер Балп ва Ҳамид Исмоилов фаранг таржимачилигида синовдан ўтган қадимий усул, яъни шеърни шеър билан эмас, балки прозага ўгириш йўлини қўллашган. Натижада ўзбекча ғазалларнинг фаранг тилига қилинган таржималарида асосан мазмун ва маъно тиклангану оҳанг сақланмаган. Ваҳоланки, ғазалдаги мусиқавийликни Ғарб тилларида беришнинг иложи йўқ.

Фарангистонлик биродарларимиз Ҳазрат Алишер Навоийнинг 550 йиллик муборак тўйига ҳам ажойиб туҳфа тайёрлашаяпти. Шу йил Париждаги «Ла Диферанс» нашриётининг «Орфей» бўлими «Навоий антологияси» номли китобчани нашрдан чиқаради. Аслида жаҳон шеърияти классиклари асарларининг жилдлигини чоп этиш билан шуғулланувчи бу нашриётнинг Навоий ижодига мурожаати шоир меросининг фарангизабон китобхонлар даврасида машҳур бўлишига йўл очади, албатта. Китобчага ҳаммаси бўлиб 64 та шеър, яъни 28 та ғазал, 12 та қитъа, 5 та чистон, 10 та рубоий, 3 та мухаммас, 5 та фард ва битта мустаҳзод кирган. Энг муҳими, шеърлар икки тилда, яъни эски ўзбек ва фаранг тилларида ёнма-ён берилади. «Навоий антологияси» китобини шоир Жан-Пьер Балп Ҳамид Исмоилов билан ҳамкорликда тайёрлаган.

Ўзбек ва фаранг шеъриятлари ўртасида бошланган бу ҳамкорлик ришталари кенг қулоч отиб, ижодкорларимиз самимий дўстлигининг умри боқий бўлаверсин.

Муҳаммаджон ХОЛБЕК,
Самарқанд давлат университетининг доценти.

ТАҚЧИЛ ДОРИЛАР ТОШКЕНТДА ТАЙЁРЛАНАЯПТИ

ЎРТА ОСИЁ темир йўллар бошқармасининг Тошкентдаги қон қуйиш станцияси мутахассислари турли хил тақчил дори-дармонлар тайёрлашни йўлга қўйдилар. Илгари донорлардан олинган қон 20—21 кун ичида беморга қуйилмаса, ташлаб юборилларди ва бу билан анчагина иқтисодий зарар кўришдан ташқари донорларга қайта-қайта мурожаат қилишга мажбур бўлинарди.

Чехословакия, АҚШ, Олмония сингари мамлакатлардан келтирилган ускуналар ишлатила бошлангач, инсон саломатлигини тиклашда муҳим альбумин, гульюнат, криопреципитат, антигемофиль плазмаси каби эҳтиёж катта дорилар тайёрлаш имкони туғилди. Январь ойида ҳар бири 100 граммдан 533 дона альбумин, 300 дона гульюнат, 600 дона антигемофиль тайёрланиб, Ўрта Осиё йўллар бошқармасига қарашли 24 та шифохонага жўнатилди.

И. ТОШЕВ.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МУХТОРОВ.

Таҳрир ҳайъати: Анвар ЖЎРАБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдували ИМОМАЛИЕВ, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Тоҳир МИРҲОДИЕВ, Турғун НАЗАРОВ (масъул котиб), Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ, Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Азим СУЮН, Тоиба ТЎЛАГАНОВА, Муҳтарама УЛУҒОВА, Сайди УМИРОВ, Норбобо ШАКАРОВ, Муҳаммад Содиқ Муҳаммад ЮСУФ, Ориф ЮНУС.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

Босишга топшириш вақти 21.00
Босишга топширилди 22.00
Индекс: 64608. 4907 буюртма

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12